

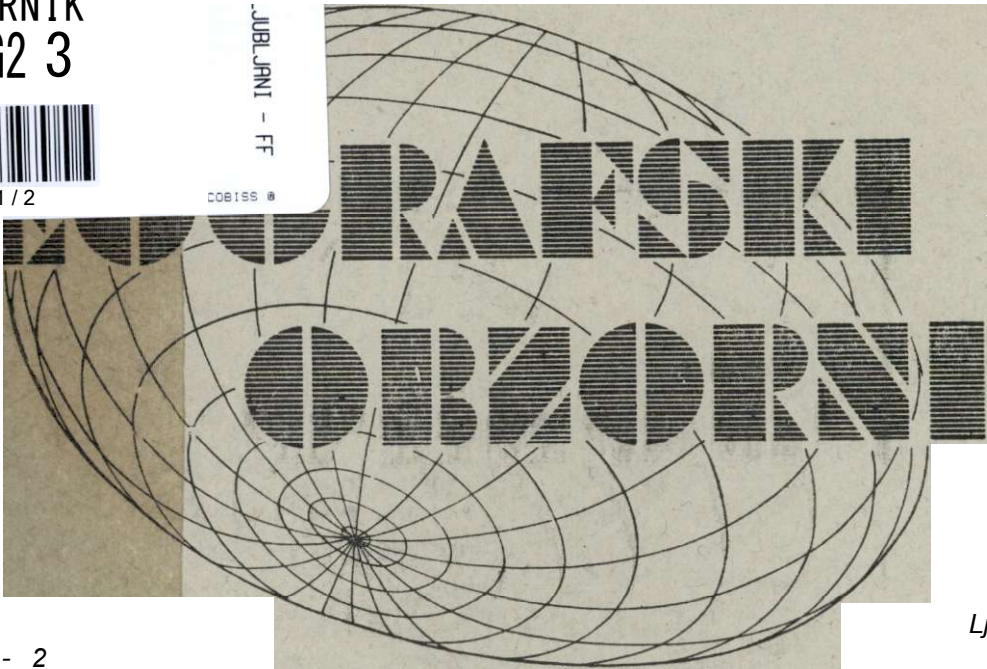
M – Geografija
III
B 21
GEOGR. OBZORNIK
/1962 3

49094900541,1/2

JUBLJANI - FF

DOBISS

Leto IX.
številka 1 - 2

Ljubljana
1962

A ; t —
• t ' - ' />... . • r- ; v : • -T-
- •iV'

VSEBINA

ČLANKI	Stran
Dr. Vladimir Kokole, Razvojne značilnosti pokrajine in naselij v Sloveniji.	.1
Lojze Gosar, Nekaj misli o preobljudenosti na svetu	4
Stane Košnik, Zapadna Samoa - nova samostojna država	9
Anton Sore, Nekaj misli ob preizkušanju geografskega znanja celjskih srednješolcev.	.10
Dušan Kompare, Zaključni izpiti iz geografije na gimnazijah.	.11
France Habe, Naša komuna.	.15

DROBNE NOVICE

Promet čez jugoslovansko prosto cono v Solunu — Izvoz boksita iz Jugoslavije — Tovarna aluminija v Grčiji — Albansko gospodarstvo — Italijanski turizem — Italijansko mestno prebivalitvo — Pomorstvo na Poljskem — Sovjetska naročila ladjedelnicam Italije — Delavci v Sovjetski zvezi — Saharska nafta — Nafta iz Libije — Svetovna produkcija nafte — Zajezev Volte (S. Košnik)	18
---	----

KNJIŽEVNOST

A. Ramovš, Geološki izleti po ljubljanski okolici	20
---	----

DRUŠTVENE VESTI

Občni zbor Geografskega društva Slovenije — Letno poročilo celjske geografske podružnice (Anton Sore)	21
---	----

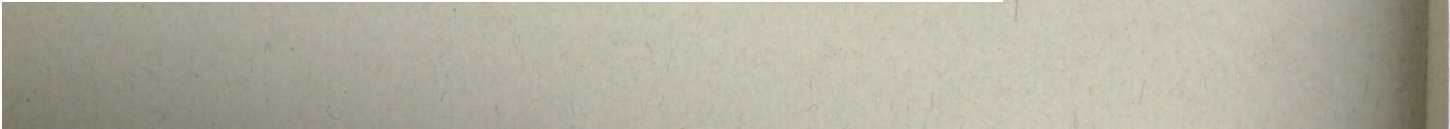
Slika na naslovni strani: Gradnja žičnice na Veliki planini

GEOGRAFSKI OBZORNIK, časopis za geografsko vzgojo in izobrazbo, izhaja štirikrat **letno**. Izdaja Geografsko društvo Slovenije, **Odsek** za geografski pouk. Uredniški odbor: Francka Hafner, dr. Ivan Gams, dr. Svetozar Ilešič,, dr. Vladimir Kokole, Polde Oblak, Mara Radinja. Uredila Mara Radinja.

Letna naročnina 400 dinarjev. Posamezna številka za naročnike 100 dinarjev. Naročajte in vplačujte na naslov» „Geografski obzornik". Ljubljana, Aškerčeva ul. 12. Stev. tek. rač.s 600-14 5-147

Za vsebino člankov so odgovorni avtorji sami.

Tiskala: Tiskarna Šolskih delavnic tehniških šol v Ljubljani.

Dr. Vladimir Kokole

U

Razvojne značilnosti pokrajine in naselij v Sloveniji

Čeprav se je človek pojavil na ozemlju današnje Slovenije že pred zadnjo ledeno dobo in pustil za sabo sledove bivanja v mnogih kratkih jamah (Potoka zijalka itd.), se je preobražanje prirodne pokrajine začelo šele v prazgodovinski dobi, od dobe kolišč ob mostiščarekem jezeru (Ljubljansko barje) pa do dobe razcveta prazgodovinske civilizacije Ilirov in Keltov, še bolj pastirske in živinorejske kot izrazito poljedelske. Sodeč po arheoloških najdiščih je bila že sredi prvega tisočletja pred našim štetjem naseljena že večina slovenskega ozemlja. Seveda pa so bile to še vedno samo osamljene krčevine sredi gozdov v hribovju ali sploh samo v nižjih legah. Nizka Dolenjska in pa liizko gričevje na Štajerskem (gorice) pa nizki deli Primorske so bili edini še dokaj gosto poseljeni in precej bolj intenzivno izkrčeni. Direktnih sledov iz te dobe pa v naši pokrajini ni več, če iz vzamemo gomile, ki tu in tam pričajo o tej zgodnji poselitvi.

Rimska doba (v prvih stoletjih mase ere) pomeni prve znake sistematičnega urejanja in povezovanja pokrajin pri nas. Rimske ceste iz Italije proti Noriku in Panoniji (Akvilleja — Vipavska dolina — Hrušica — Vrhnika — Emona — Trojan — Celje — Petovio ter Emona — Noviodunum — Siscia) z nekaterimi redkimi odcepi so dajale smer rimski kolonizaciji in romanizaciji starega prebivalstva. Na te daljnovidne strateške ceste se je naslonilo omrežje vojaških taborišč, iz katerih se je razvila večina rimskih mest na slovenskem ozemlju. Tloris Emone je klasičen prototip na novo ustanovljenega rimskega kolonialnega mesta. Nemogoče je zanesljivo ugotoviti, ali je rimska doba pomenila tudi večje širjenje poselitve; toda verjetno je, da je krčenje napredovalo, zlasti na suhih ravninah v okolici mest, kar pa je pomenilo tudi utrditev poljedelstva. Sicer pa se je kmetijstvo obogatilo tudi z vinsko trto (na panonskem obrobju) in s sadnim drevjem. Stopnjevalo se je tudi rudarstvo (verjetno so že izkoriščali toplice). Rimska doba je prinesla tudi druge preobrazbe prazgodovinske pokrajine (kanalizacija Ljubljani).

Doba preseljevanje narodov s Slovenci kot za dinjnim valom, ki se je na ozemlju Slovenije tudi ustavil, je uničila rimska naselja, rimsko mestno civilizacijo, ne pa rimskih cest, ki so — vsaj na

nekaterih sektorjih — služile prometu še dolga stoletja. Novi osvajavci so seveda zasedli najprej že izkrčene površine, čeprav so se izognili rimskim naseljem. Zelo dvomljivo pa je, da bi prevzeli, vsaj v ravninah, tudi rimski sistem parcelacije zemljišča. Sodeč po krajevnih in ledinskih imenih, smemo domnevati, da se je krčenje novih kmetijskih površin v prvih stoletjih po slovenski poselitvi povečalo. Po vsej verjetnosti izvira parcelacija polj „na grude“ ali bloke — tako značilno za naše zaselke in vasi, po hribovju in gričevju — v osnovi že iz te dobe. Višek tako imenovane notranje kolonizacije in krčenja ter urejevanja agrarnega zemljišča pa je nastopil v obdobju razvitega fevdalizma od 12. stoletja dalje. Sistematično osvajanje novih kmetijskih površin se je razširilo tudi visoko v hribovje in gore, tudi v težko dostopne in strme lege. Povsod so začeli izkoriščati tudi najvišje gore za planine oziroma

Planšarstvo. Nekatero nižje planino so postale Easmeje celo stalna naselja. Krčenje je zajelo tudi dele ravnin, ki so dobili parcelacijo „na delce“ (z raztresenimi parcelami) ali „na proge“ z zemljiščem ene kmetije v enem kosu. Na ta način so preuredili pogosto tudi starejše, nepravilne, nesistematične oblike parcelacije. Kmetijska pokrajina je dobila videz, ki ga ima z malimi modifikacijami še danes v glavnih obrisih. Proti koncu srednjega veka je krčenje izgubilo značaj kolektivnega osvajanja novih kmetijskih površin in notranja kolonizacija je napredovala samo še v obliki samotnih kmetij z zemljiščem v celkih.

Pretežno razgibani relief je pospeševal od vsega začetka nastanek predvsem majhnih, a številnih vasi in zaselkov drugega pri drugem, ne pa večje agrarne naselbinske aglomeracije. Zaradi zgodnje in reorganizirane naselitve (po prihodu Slovanov) so ostale razmeroma majhne (do srednjevelike) vasi celo na ravninah. Le tam so v glavnem nastale iz istega vzroka tudi vasi z nesistematičnim talnim načrtom (gručaste vasi). Sistematična kolonizacija ali preureditev je tu in tam pripeljala do sistematičnega talnega načrta vasi (obestirne vasi, dolge vasi). Organizacija prostora, kjer sta vas in zemljišče neločljiva enota ni bila slučajna, ampak smiselno naslonjena na prirodne in tehnične pogoje v okviru tedanjega družbenega sistema.

V visokem in poznem srednjem veku je zajela slovensko ozemlje nova, po rimski, druga faza Urbanizacije. Fevdalni družbeni sistem pa je terjal drugo obliko organizacije prostora. Tako je bilo tudi omrežje na novo nastalih mestnih in tržnih, kratka, neagrarnih naselij na drugih osnovah kot rimski kolonialni sistem. Posamezne zaokrožene fevdalne enote so imele vsaka svoje središče: Briksejnsko v Radovljici, Freisinško v Skofji Loki. Salzburško podravsko v Ptuj in posavsko v Brežicah. Oglejsko posoško v Tolminu, Habsburško dolensko v Novem mestu. Prvotno domala popolnoma, pozneje pa pretežno avtarično gospodarstvo na majhnem ozemlju je zahtevalo tudi večje število mest na isti površini. Dostop do mesta, peš ali na konju, v enem dnevu tja in nazaj vključno s časom, ki so ga vaščani porabili v mestu ali trgu, je prav tako terjal, naj tako središče ne bo daleč. Radij okrog 5—6 km je bil povprečje. Vendar je gorati relief Slovenije onemogočil dosledno enakomerno razporeditev novih urbanskih naselij. Pri namestitvi po sami topografski legi mest so odločali največkrat strateški oziri: lega na pomolu ali v dolini (Radovljica, Kranj, Novo mesto, Kostanjevica), zožena lega med reko in gričjem z gradom (Ptuj, Ljubljana, Skofja Loka). Cisto v ravnini, tako kot v rimski dobi, nova mesta niso nastajala. Zaradi prometne odprtosti pa so nastajala seveda na stičiščih dolin, pod prevali, ob prehodih čez večje vodotoke, kjer je bil brod.

Kakor je bilo omrežje rimskih cest in mest zgrajeno s širokih medpokrajinskih vidikih, tako so se razvila fevdalna, srednjeveška mesta po drobnih lokalnih vidikih, s stališča majhnih ozemeljskih enot. Omrežje cest so do neke mere — kakorkoli so te bile bolj jezdne kot vozne poti — v nekaterih primerih obdržale vlogo medpokrajinskih zvez. Vendar so bile glavne smeri marsikje drugod kot rimske ali kot kasnejše v novem veku. Tovorni promet, kolikor ni bilo to čolnarstvo, je bil pretežno tovomištvo s konji, ker večji nakloni niso bila taka ovira kot pri voznih cestah. Zato so šla srednjeveška trgovska pota pogosto tudi čez hribe.

Srednji vek je poznal ostro ločitev med mestom in deželo; mestno obzidje je bila fizična ločnica, ki se je kazala tudi v pravnih in gospodarskih mejah. Zato se je gostota zidave v teku večstoletnega razvoja silno zgostila, čeprav prvotno ni bila pretirana in je mestno ozemlje imelo obilo zelenja. To je pripomoglo tudi k ohranitvi tlorisa naših srednjeveških mest. Nekatera so se res razvila spontano iz naselja na tržnem ali sejemskem prostoru, druga pa so bila načrtno ustanovljena s prej določenim tlorisom. Osrednji tržni prostor s cerkvo in mestno hišo je bil jedro, na katerega se je naslonilo omrežje ulic. Ker so bila skoraj vsa mesta majhna, je bilo to pogosto le razširjena ulica, redkeje štirikotni trg. Tudi predmestja so nastajala ob mestnih vratih. Toda le redkeje je pri naših mestih prišlo do nastanka letnih tržnih sej v srednjem veku. Po večini so

se razvila šele v poznejšem času, ko je vloga obzidja upadla.

Obdobje od 16. do 19. stoletja ni podobe Slovenije bistveno spremenilo. Fevdalni družbeni red se je držal vse do srede 19. stoletja, do kmetске obveze leta 1848 in „fosihziral“ prostorsko ureditev, kakršna je bila ob koncu srednjega veka. Slovenija ves ta čas res ni bila izključno agrarna pokrajina, kajti raznovrstna drobna obrt, ki je marsikje prišla v pravo manufakturo, je bila razvita domala povsod. Toda ostala je v glavnem ruralna dežela. Srednjeveška mesta so se komaj opazno večala. Gradnja cest predvsem tržaške ceste, je poživila tovarni promet in Sava, Savinja in Drava so ostale važne prometne žile. Edino Trst, na robu slovenskega ozemlja, je doživel res mogočen razvoj. Kmetijstvo je doživelo v dobi fiziokratizma fazo relativne blaginje, ki pa se je nehala v drugi polovici 19. stoletja z vrsto gospodarskih kriz in z masovnim izseljevanjem v Ameriko, ki je usodno vplivalo na populacijo Slovenije.

Pridobivanje novih kulturnih površin ni zastalo. Toda to ni bilo več krčenje celih kompleksov, odpiranje novih predelov za kmetijstvo, marveč le širjenje obdelane zemlje, košček za koščkom, na robu že izkrčenih in obdelanih zemljišč. Kolonizacija Ljubljanskega barja („Mahu“) je bil edini večji poseg v 18. stoletju.

Četudi to obdobje v velikih obrisih ni mnogo spremenilo podobe slovenske zemlje, so v detajlih mnoge srednjeveške poteze izginile in so jih nadomestile nove. Lesene hiše v mestih so zamenjale zidane, pa tudi na podeželju, kjer so se držale dosti dlje, so v gospodarsko naprednejših pokrajinah ob koncu 18. stoletja na veliko postavljali zidane domove. Zmaga protireformacije je prinesla v stavbarstvo nekako sočasno tudi baročni slog, zlasti v cerkveno, in kulturni spomeniki iz te dobe so najštevilnejši, pogosto pa samo dodatek starejši gotski osnovi. Rast kajžarskih naselij je še povečala dokajšnjo razpršenost v poselitvi.

Mnogo znatnejše in bolj mnogostransko spremembo naselij in pokrajine je prinesla industrijska in tehnična revolucija v drugi polovici 19. stoletja. Prej kot s širšim uvajanjem strojne industrije je posegla na slovensko ozemlje z železnicami. Prve železnice, grajene zaradi čim manjših vzponov in čim krajših tunelov po možnosti ob rekah (Maribor — Celje — Zidani most — Ljubljana: Zidani most — Maribor; Ljubljana — Borovnica — Postojna — Reka — Trst) so sicer močno povečale prometne stike med pokrajinami ob njih in poživile njihov gospodarski razvoj v teh pasovih, spravile pa so v zatišje in stagnacijo cele druge pokrajine, ki so se jim izognile (Dolensko, doline med Ljubljansko in Celjsko kotlino). Gorenjska proga je priključila Gorenjsko na osnovno „južno“ železnico, bohinjsko pa so šele kasneje zgradili popolnoma z avstrijskega vidika. Dolenska in Savinjska železnica, kakor

tudi vThniška, kamniška in kočevska kot priključki, so bile zgrajene dosti kasneje.

Železnice so omogočile naglo rast obstoječih mest, ki so postala tudi železniška križišča, zlasti pa silno rast Trsta, ki je postal največje mesto na slovenskem ozemlju.

Ceste so z nastopom železnice stopile v ozadje. Od železnice oddaljeni kraji, ki so bili prej etapne postojanke ob daljnovodnih cestah, so začeli stagnirati ali celo propadati (Vrhnika, Slovenska Bistrica, Konjice, Žalec, Tržič), nekatere je šele kasneje poživila industrija.

Industrijska revolucija sama je prišla pozno in z zaostankom. Uveljavila se je predvsem v že obstoječih urbanskih središčih in ustvarila nekaj novih jeder urbanizacije (Jarše, Litija, Hrastnik, Grosuplje, Polzela, Lesce, Ziri, Mengeš), sicer pa je že obstoječa mesta in trge, zlasti mesteca in trge rešila stagniranja in nazadovanja. Samo v zelo redkih primerih je ustanovila res pomembnejša nova mesta (Trbovlje, Jesenice, Domžale, Velenje). Pri tem so bili deležni nekaj bolj intenzivne industrializacije samo nekateri deli pokrajin ob glavnih železniških progah.

Teritorialno rast mest so začeli obvladovati novi faktorji. Železniške postaje so bile točke, kamor se je skoraj povsod usmerilo širjenje mestne zazidave. Če so bile predaleč, pa so ob njih nastajala čisto nova naselja urbanskega tipa (Skofja Loka — Trata, Brežice — Brezina). Zazidava ob vpadnicah je sledila najprej ob njihovi trasi, kasneje s i&transkimi ulicami prečno na oeste. Sistematična razkosanja zemljišča za novo izgradnjo so bila izjema (Rožna dolina v Ljubljani), še bolj pa načrtna zazidava večjih površin po enotnem konceptu. Prevladovala je privatna, izolirana gradnja enodružinskih hiš in hišic, ali pa majhnih najemniških „vil“ zaradi stanovanjske rente. Domala nobeno mesto ni imelo urbanističnega načrta. Moderni urbanizem drugod po svetu pa je komaj našel odsev v akademskih krogih, v življenju pa ni prodrl nikjer. Gradbena regulativa je edina reševala najhujše pomanjkljivosti, toda ne v funkcionalni strukturi mest, ki je bila prepuščena stihiji.

Industrializacija ni bila edini agens urbanizacije. Boljša prometna povezava, najprej z železnico, pozneje pa še bolj učinkovito z avtobusom, je sprožila koncentracijo mnogih uslužnostnih dejavnosti v večjih krajih na škodo manjših. Nastala pa je tudi vrsta novih neagrarnih in neindustrijskih dejavnosti in se prav tako razvila v mestih.

Poseg industrializacije v ruralni ambient ni bil manj pomemben, vsaj v nekaterih področjih ne. Staro ravnotežje med mestom in deželo se je porušilo, začel se je „beg v mesto“. Odpiranje novih delovnih mest v mestih — toda ne v vseh — (predvsem na Gorenjskem, v Celjski kotlini, v Trstu in Gorici ter v Mariboru) — je sprožilo tja

stalni tok prebivalstva, ki je v jakosti nihal, na splošno pa je bil vedno močnejši. Depopulacija podeželja je bila rezultat tega razvoja. Zajela pa ni le vasi, ampak tudi mnoge stare trge in celo mesteca. Nekatera od teh so bila že prvotno slabo postavljena ali pa jih je razvoj novih prometnih žil in tokov prometa pustil ob strani, da niso mogla več opravljati niti dotedanjih uslužnostnih funkcij.

Podeželje je doživljalo v tej dobi že drugo spremembo. Obseg obdelane zemlje, ki je dosegel višek sredi 19. stoletja, je začel marsikje upadati. Kriza kmetijstva v drugi polovici 19. stoletja je privedla do opuščanja njiv v slabših terenskih legah povsod v hribovju. Modernizacija kmetijstva s komasacijo se zaradi specifičnih lastninsko-posestnih razmer ni niti dobro začela in tudi združništvo v najširši obliki se ni moglo prav uveljaviti. Pač pa je „šlo na boben“ vedno več kmetij in proletarijata vasi se je tako pospešila. Drobljenje kmetijskega zemljišča na vse manjše parcele je dosegla ponekod neverjetno visoko stopnjo.

Industrializacija v moderni obliki je uničila mnoge manjše obrate, ki so bili nastali prej. Stare fužine in glažute, ki jih je bilo v Sloveniji precej, so propadle: propadati pa so začela tudi nekatera druga majhna podjetja in domača obrt. Le tu pa tam se je na staro tradicijo naslonila moderna industrija.

Cestno omrežje se ni bistveno spremenilo in izboljšalo. Šele avtomobilski promet je sprožil izboljšave in nekatere novogradnje.

Izkoriščanje gozdov na veliko v drugi polovici 19. stoletja je bila važna sprememba v gospodarski strukturi podeželskih naselij, kajti les je rešil propada zelo veliko število kmetij, posebno v hribovskih krajih. Zaposlitev v gozdovih je postala važen stranski zaslužek.

Začetna industrializacija iz dobe pred prvo svetovno vojno se je po njej nadaljevala počasi in sporadično. Nekaj področij oziroma bolje rečeno krajev pa je vendar napredovalo hitreje. Kranj, Celje in Maribor je lahka industrija preobrazila v izredno industrijske kraje. Ljubljano je nova vloga središča, čeprav okrnjene Slovenije, precej dvignila. Toda vodne sile — eno glasnih naravnih bogastev — so ostale skoraj neizkoriščene. Le lesno bogastvo so izkoriščali na veliko, ne pa racionalno. Okrog omenjenih industrijskih mest je urbanizacija doživela znaten razmah. Toda bila je domala povsem nekontrolirana in je ustvarila več problemov kot pa jih je rešila (znatne površine z nizko gostoto). Edino v Ljubljani se je središče mesta prestavilo iz starega srednjeveškega jedra. Železniško omrežje se je nekoliko povečalo, a ne bistveno; cestno omrežje pa je prav tako postalo komaj kaj boljše. Bilo je le nekaj deset kilometrov modernega avtomobilskega cestišča, ko je izbruhnila druga svetovna vojna.

NEKAJ MISLI O PREOBLJUDENOSTI NA SVETU

Pojem preobljudenosti je starejši od Malthusa in celo od Platona. Najdemo ga že pri (najstarejših grških avtorjih im tudi pri Konfuciju. Pojem preobljudenosti uporabljamo še danes, toda njegova vsebina se spreminja z razvojem tehnike, politike in družbe.

Ponovni vznik maltuzijanskih teorij je posledica tega, ker se v sedanjosti dobi z nekaterih vidikov pojavljajo podobni problemi, kot so bili aktualni za časa industrijske revolucije (konec 18. in začetek 19. stoletja), ko je Malthus zasnoval svoj nauk, da se prebivalstvo mnogo hitreje množi, kot pa se večajo sredstva za njegovo preživljanje. Posledica tega nauka je bilo skrajno pesimistično gledanje na bodočnost človeškega razvoja in napredka. Slična psihoza, le še v večjem obsegu, se v času sedanjih naglih socialnih in drugih sprememb širi no vsem svetu. V" sedanjem svetovnem položaju se socialni procesi tako radikalno spreminjajo, da je čisto nemogoče predvidevati, kakšen bo bodoči svet. FCo neomaltuzijanci ugotavljajo, da je velik del človeštva nedohranjen. enostavno iščejo vzroke za to v prevelikem številu prebivalstva. S tem se je pač najlažje izogniti pravim vzrokom trenutne preobljudenosti. Visoko razvite dežele bi se tako lahko otresle odgovornosti za življenjske razmere v mnogih nerazvitih področjih. Tako gledanje je jasno razvidno iz besed Williama Vbgta, enega izmed vodilnih neomaltuzijancev: „... malo je upanja, da bi se v naslednjih letih lahko izognili velikim lakotam na Kitajskem. Toda s svetovnega stališča so te lakote ne samo zaželeni, ampak nujne."

To so doktrine nečloveškega gospodarstva, ki gredo celo tako daleč, da svetujejo, naj bi najrevnejši narodi niti ne bili deležni sodobnih zdravstvenih in sanitarnih ukrepov. Te vrste teorij so le izraz egoističnega gledanja onih, ki živijo v izobilju, vznemirja pa jih obstoj celih narodov, ki sami še ne zmorejo sredstev za olajšanje najnujnejših potreb.

* * *

Na splošno bi lahko rekli, da pomeni preobljudenost nesorazmerje med številom prebivalstva na nekem področju in pa količino dobrin, ki so potrebne za njegov obstoj. Pri tem gre lahko za prostor, obdelovalno zemljo, prirodne vire, zaposlitev in tako naprej.

Sam izraz preobljudenost je pravzaprav zgrešen. Namesto, da bi govorili o pomanjkanju zemlje, hrane, zaposlitve itd., se poudarja ta izraz le za preveliko število ljudi, ne pa oesa jim primanjkuje in v čem so vzroki za to.

Osnovni pojem preobljudenosti je statičen in ga lahko uporabljamo le pri čisto poljedelskem ah celo nomadskem prebivalstvu brez vsakršnega tehničnega napredka. Tu gre kratko in malo za to, da mora obstajati med ljudmi in pokrajino

določeno razmerje. Če na nekem ozemlju ne proizvajajo dovolj za življenje potrebnih stvari, pravimo, da živi tamkaj preveč ljudi, da je tisto področje preobljudeno.

Tako se zdi, da je pojem preobljudenosti sam na sebi dosti jasen. Če si predstavljamo, da je zemlja med ljudmi enakomerno razdeljena lahko tudi ugotovimo, kdaj pri določenem načinu obdelovanja število ljudi prekorači kapaciteto pokrajine. Take primere imamo na nekaterih področjih Daljnega vzhoda.

Če na ta način preučujemo razmerje med proizvodnjo in številom ljudi, se zdi to na prvi pogled dokaj nazorno in jasno. Toda v zvezi s pojmom lastnine in družbenega sestava se ta reč brž hudo zaplete. Predvsem v razvitih deželah nam tako statično pojmovanje preobljudenosti nič več ne zadošča. Tu moramo poleg drugega upoštevati na eni strani celotni gospodarski in tehnični razvoj, po drugi strani pa rast prebivalstva. Tako stopi v tem razmišljanju splošni industrijski in tehnični napredek z vsemi naravnimi viri polagoma na mesto površine orne zemlje. Zato tu ne govorimo več o odnosu števila prebivalstva do zemlje, ampak do celotnega prirodnega bogastva.

Dežela, ki njeno prebivalstvo presega število, kakršno bi bilo v sorazmerju z njenimi prirodnimi bogastvi, ne trpi nujno zaradi preobljudenosti, če na primer izvažajo industrijske proizvode ali pa opravlja usluge s trgovino, prometom itd.

Pri obravnavanju zunanje trgovine v 17. in 18. stoletju so nekateri avtorji prišli do zaključka, da je treba spremeniti čisto poljedelsko stališče pri pojmu preobljudenosti. Primer Nizozemske je pokazal, tla neka dežela lahko hrani del prebivalstva z uvoženimi živimi, ki so bila plačana z industrijskimi proizvodi ali ostalimi uslugami.

Proti sredini devetnajstega stoletja je Anglija celo načelno vodila tako gospodarsko politiko in je namerno žrtvovala poljedelstvo, da bi se posvetila trgovini in industriji, s čimer je lahko en prebivavec pridobil več hrane, kot pa ce bi jo hotel sam neposredno proizvajati.

Vendar pa v tem primeru narašča prebivalstvo določene dežele samo s pomočjo prirodnih virov, ki izhajajo iz drugih pokrajin. To bi moglo vplivati na razporeditev prebivalstva na zemlji, ne pa na celotno število ljudi, ki bi se lahko na zemlji preživljali ob stalno enakem načinu obdelovanja.

Na ta način bi obstajale neke meje, ki bi določevale število prebivalstva, ki ga lahko določeno področje preživi. Vendar pa te meje niso stalne, marveč se s oasotm spreminjajo. To je veljalo prej in velja še danes. Proti letu 1950 na primer eo menih, da je Nizozemska preobljudena in da ji grozi brezposelnost ah vsaj nepopolna zaposlitev in znižanje življenjskega standarda. Na drugi

strani pa se je zdelo, da je Belgija v veliko bolj-
šem položaju. Belgijske place so bile znatno višje
od nizozemskih in zdelo se je, da se bo ta razlika
še povečala z izgubo Indonezije, kar je odvzelo
Nizozemski tržišče in pa surovine.

Vendar je razvoj potekal precej drugače. Ak-
tivno, zaposleno prebivalstvo v Belgiji se je v
razdobju 1950—1959 povečalo za 20%, medtem
ko je proizvodnja narasla v povprečju za okoli
23%. Na Nizozemskem pa sta se število aktivnega
prebivalstva in produktivnost bolj povečala kot
v Belgiji. Tako je nizozemsko področje dajalo ne
samo možnosti za večje število dodatnih zapo-
slitev, ampak je bil rezultat tega tudi izdatnejše
povečanje produktivnosti na osebo kot v Belgiji.

Ta rezultat je v odkritem (nasprotju s predvi-
devanji, ki na videz logično izhajajo iz običajnih
ekonomskih dobrin.

* * *

2e dolgo časa skušajo Holandci iztrgati zem-
ljo morju. Z inapiravljanjem polderjev povečujejo
površino Holandske in se na ta način bore proti
preobljudenosti na najbolj preprost in najbolj
neposreden način: s povečanjem prirodnih virov.

V letu 1952 je M. Sjoerd Groenman (L'assèche-
ment du Zuimerzee et le problème de la popula-
tion auz Pays-Bas. Population, octobre-décembre
1952; cit. Alfred Sauvy) nakazal pomen teh del
za narodno gospodarstvo. Po njegovem mnenju
naj bi ta dela nadaljevali, čeprav je bil strošek
za gradnje enega polderja večji od običajne cene
hektara zemljišča iste kvalitete. Socialna vrednost
enega hektara več je bila v tem primeru znatno
višja od finančnih stroškov zanj. Polder je bil
tisti način investiranja, ki omogoča ustvarjati nove
zaposlitve in reducirati preobljudenost.

Glede tega pa se je kmalu pojavil spet drug
problem. Čeprav se program del in polderjih ni
izpremejnili, se nekateri ekonomisti vprašujejo, ali
ima smisel, da bi še nadaljevali s takimi investi-
cijami. Po njihovem mnenju je najbolj jaseu re-
zultat povečanja površine, večja proizvodnja ma-
sla. To pa se sedaj težko proda tako in domačem
kot na tujem tržišču, kljub subvenciji, ki znaša
več kot 50% vrednosti. Potrošniki namreč raje
kupujejo s svojimi dodatnimi dohodki, ki so po-
sledica splošnega napredka industrijske proizvo-
dne. Pojavlja se torej vprašanje, ah ne bi bilo
potrebno preusmeriti proizvodnjo na blago, po
 kateri je pa domačem in na tujem tržišču večje
povpraševanje.

* * *

V tem primeru smo obravnavali Nizozemsko
kot najbolj obljudeno zapadnoevropsko deželo,
katere prebivalstvo najhitreje narašča. Rezultati,
ki inam jih kaže ta zgled, so vsekakor prepričljivi.
Vendar to ni edini tak primer. V tej zvezi bi
lahko omejili predvsem še Švico in Zah. Nemčijo.

Švica ima tako malo prirodnih bogastev, da
tam ne bi mogli pričakovati pomembnejše gostote
prebivalstva. Rudnih bogastev ni, dežela je gorata
in v precejšnjem delu je ni mogoče koristno upo-
rabiti. Veendar pa je dosegla gostota prebivalstva

» v »

• i i %•

126 ljudi na km², kar je za več kot polovico več
kot v Franciji. Tradicionalno izseljevanje pa se
je po vojni celo zamenjalo s precejšnjim priselje-
vanjem. Število prijavljenih tujih delavcev se
spreminja od 250.000 pozimi do 350.000 v sezoni.

Važno vlogo ima pri vsem tem dejstvo, da je
za urarsko in ostalo drobno industrijo, ki v Švici
prevladuje, potreba zelo malo prostora. Pri tej
dejavnosti je največjega pomena strokovna iz-
vežbanost ljudi.

Dogodki v Zapadni Nemčiji so presegli najbolj
optimistična pričakovanja. Aktivno zaposleno pre-
bivalstvo se je od leta 1950 do 1958 povečalo za
4.701.000, od leta 1939 pa za več kot 6 milijonov
in pol. To pa se ne nanaša na poljedelsko prebi-
valstvo, ki se je nasprotno zmanjšalo za okoli
800.000 ljudi. Povečanje števila aktivnega prebi-
valstva velja torej za industrijo, trgovino in javne
službe, to ee pravi, za dejavnosti, ki zahtevajo
malo prostora, in od katerih mnoge potrošijo
tudi malo inaravnih bogastev.

Tukaj so se spet dozdevne meje preobljudenos-
ti Znatno razširile.

* * *

Proizvodnja in potrošnja se na splošno vedno
bolj oddaljujeta od narave. Vendar to nikakor ne
pomeni, da bi lahko brez škodljivih posledic rušili
ravnotežje v naravi. V naravnem gospodarstvu
obsega potrošnja v glavnem prehrabene proiz-
vode, ki jih je treba le razmeroma malo predelati.
V denarnem (tržnem) gospodarstvu pa je to dru-
gače. V Franciji na primer se je prehrabena
potrošnja in potrošnja pijač od leta 1950 do 1958
povečala za 280%, medtem ko je potrošnja dru-
gih vrst blaga še veliko bolj narasla. Pa tudi pri
prehrani se poraba industrijskih proizvodov (kon-
zerve itd.), naglo večja. To pomeni, da se možnost
za preživljanje ljudi in določenem ozemlju vedno
bolj širi.

Ge bi v skrajnem primeru šlo samo za razme-
roma Ičiste usluge, na primer nego (bolnice), pouk
(šole) itd., bi glede dopustne gostote prebivalstva
pip bilo nobenih meja, razen kolikor gre za pro-
stor, in katerem naj bi ljudje živeli. V tem
primeru bi torej bile možnosti za naselitev ljudi
skoraj Neomejene. Res da tega v resnici nikjer ni,
vendar se moderno gospodarstvo dejansko le raz-
vija v to smer. Položaj v gosto naseljenih evrop-
skih deželah se je v najnovejši dobi izredno iz-
boljšal, medtem ko tega v redko naseljenih ne-
razvitih deželah zaenkrat še ni opaziti.

* * *

Vsak delazmožen človek se hoče zaposliti. Ge
je število oseb, ki iščejo delo v neki pokrajini,
stalno znatno večje od števila razpoložljivih de-
lovnih mest, se na prvi mah zdi, da je to znak
preobljudenosti. Vendar je to samo deloma tako.
Dostikrat je namreč težko reči, ah gre v nekem
primeru za dejansko ali pa samo za navidezno
preobljudenost. Stalen pojav določene brezposel-
nosti v ZDA na primer gotovo ni posledica pre-
obljudenosti, medtem ko v južni Italiji, v Anti Ijih,
pa nekaterih deltah Daljnega vzhoda, v Egiptu in

na javi, lahko govorimo vsaj pri sedanjem stanju tehnike, izrabe tal in kulturnega nivoja prebivalcev, o dejanski preobljudenosti.

Ce bi se v ZDA število prebivalstva nenadoma zmanjšalo, recimo za 10 milijonov, bi brezposelnost zaradi tega brez dvoma ne prenehala, medtem ko bi podoben pojav v drugih, pravkar omejenih preobljudenih področjih, imel za posledico sorazmerno zmanjšanje nezaposlenosti.

Iz predpostavke, da je stalna industrijska brezposelnost posledica preobljudenosti ali pa vsaj določene nasičenosti, sklepajo nekateri, da bi sleherni porast števila zaposlenih moral imeti za posledico sorazmerno skrčenje števila brezposelnih. Zato nasprotujejo nekateri celo pri majhni brezposelnosti v deželi priseljevanju in priporočajo znižanje upokojitvene starosti. Seveda so ti ukrepi večinoma neučinkoviti, večkrat pa celo nasprotujejo svojemu namenu. V resnici nam podatki iz industrijskega razvoja Evrope kažejo, da je razmerje med številom brezposelnih pa nihanjem števila aktivnega prebivalstva dosti bolj zapleteno.

Od leta 1860 do 1913, to je, v (najbolj težkem obdobju, se je odstotek brezposelnih med člani delavskih sindikatov v Veliki Britaniji gibal ob 1,90/o do 7,80/o, v čemer pa niso všteti primeri delne brezposelnosti. Za Francijo pa obstajajo ustrezni podatki samo za leta 1895 do 1913 in znašajo od 4,70/o do 10,20/o. Kljub stalni brezposelnosti pa je število aktivnega prebivalstva v istem času skoraj povsod močno naraslo. V Veliki Britaniji ima primer se je število aktivnega prebivalstva od 1881 do 1931, to je v teku pol stoletja, povečalo za 650/o. Aktivno prebivalstvo štirih skandinavskih dežel pa se je od leta 1910 do 1930 povečalo za 300/o. Na Nizozemskem je aktivno prebivalstvo naraslo od leta 1889 do 1930 za 920/o. V Belgiji znaša ta porast od leta 1909 dalje sicer samo 70/o, kar pa se ujema s porastom celotnega števila prebivalstva v deželi.

V vseh teh deželah, razen v Franciji, ki tvori zaradi stagnacije v razvoju prebivalstva do druge svetovne vojne stalno izjemo, je bilo število aktivnega prebivalstva okoli leta 1930 znatno večje od celotnega števila prebivalstva ob začetku XIX. stoletja.

Glavni vzrok za povečanje števila aktivnega prebivalstva pa je bil porast celotnega števila prebivalstva posameznih držav. Bazlika med tem porastom v različnih deželah pa ni bila odvisna od naravnih ekonomskih okoliščin in se sploh ne ujema s pomembnostjo prirodnih virov v posameznih deželah.

Porast prebivalstva tudi ni imel, vsaj na splošno ne, za posledico znižanja življenjskega standarda. Narodni dohodek na prebivalca je bil ob začetku dvajsetega stoletja v različnih deželah teh področij precej enak. Edino Velika Britanija je bila zaradi svojega kolonialnega imperija in pomorske lege glede tega znatno na boljšem. Danes so razlike glede narodnega dohodka med zapadnimi državami razmeroma majhne. Oe ne upošte-

vamo izseljevanja (o tem bomo pozneje govorili), se torej zdi, da je število aktivnega prebivalstva v raznih deželah raslo v glavnem v skladu z dejanskimi potrebami prebivalstva, ne da bi različne konkretne ovire okolja na to kaj več vplivale.

Vsa ta opažanja veljajo kajpak le za določene zapadne dežele, ne pa na primer za Španijo in Italijo, vsaj ne za južno Italijo, niti ne za srednjo in vzhodno Evropo. Zapadnim deželah, ki so imele enotno kulturo v najširšem pomenu besede, je prav to omogočilo napredek in zmanjšalo vpliv neenakosti v prirodnih pogojih.

* * *

Iz pravkar povedanega je razvidno, da je največkrat težko reči, ali je neka pokrajina v določenem času resnično preobljudena ali ne. Prav lahko se (namreč izkaže, da trenutne meje za najboljšo gostoto prebivalstva v neki pokrajini malo pozneje [nič več ne veljajo. V zahodni Evropi na primer je gospodarski razvoj omogočil, da je prenehala tradicionalna preobljudenost in da hkrati demografski prirastek zaradi zmanjšane umrljivosti ni povzročil nove preobljudenosti.

Ugodni razvoj v Evropi jasno kaže, da se aktivno prebivalstvo dežela mnogokrat lahko večja v katerem koli ritmu, ne da bi to imelo za posledico preobljudenost. Zato bi bilo bolje govoriti o optimalnem ritmu gibanja prebivalstva kakor o preobljudenosti.

V devetnajstem stoletju, posebno v začetku, gospodarski razvoj ni bil dovolj nagel, da bi absorbiral (naraščajoče število prebivalstva. Ne samo, da so plače ostale dolgo časa zelo nizke, marveč se je del naravnega prirastka prebivalstva moral izseljevati. Polagoma pa so znaki preobljudenosti izginjali drug za drugim. Izseljevanje se je sicer nadaljevalo do leta 1914, vendar je v več deželah (Norveška, Švedska) od začetka 20. stoletja vedno bolj prijemalo.

Ker je bil življenjski nivo v ZDA višji, in je bilo tem več možnosti za napredek, to izseljevanje samo na sebi še ni zanesljiv dokaz, da je bil kdaj v deželah, od koder so se ljudje izseljevali, presežen optimalni ritem gibanja prebivalstva. Poleg tega velja pripomniti, da pomeni izseljevanje iz manj produktivnih področij v bolj produktivne navadno hkrati izseljevanje iz redkeje naseljenih področij v gostejše naseljena, ker so ta bolj razvita. To opažamo tudi pri nas, ker v mnogih naših sorazmerno redkeje naseljenih krajih število prebivalstva še vedno pada in se ljudje od tam selijo v gostejše naseljene industrijske kraje.

Po prvi svetovni vojni je evropsko izseljevanje v glavnem prenehalo. Vendar temu ni bil edini vzrok ameriški zakon o priseljevanju. Podpore za brezposelne so omogočale ljudem, ki so izgubili zaposlitev, da so lahko doma čakali na izboljšanje razmer. Poleg tega tudi število prebivalstva v delovni dobi v tem času ni tako naglo raslo. Končno pa je postajalo vedno bolj očitno, da industrijski razvoj in mehanizacija, ki ga spremlja, ustvarjata nove možnosti za zaposlitev.

Odnosa med veliko svetovno gospodarsko krizo v letih 1929—1935 in pa med prenehanjem stoletnega izseljevanja v ZDA še niso temeljito proučili. Dejansko je ta kriza, ne glede na vzroke, ki so privedli do nje, precej vplivala na gospodarske in socialne teorije.

Stalina brezposelnost po prvi svetovni vojni je že sama vzbujala misel na demografsko nasičenost. Kriza od 1929—1935 teta pa je dala povod, da se je ustalilo bolj ali manj splošno prepričanje o preobljudenosti.

V teh razmerah je prišlo do druge svetovne vojn«- pred koncem vojne pa se je pojavila bojazen, da bo spet nastopila brezposelnost. Ta .splošno razširjena bojazen pred brezposelnostjo je temeljila na navidez povsem upravičenih domnevah. V resnici pa se kronična brezposelnost v večji meri ni pojavila kljub temu, da je število prebivavstva v nekaterih deželah (Nemčija, Nizozemska, Avstrija, severna Italija) v teku prvega desetletja po vojni znatno prekosilo dozdevne meje.

Število aktivnega prebivavstva se je po vojni povečalo v Nemčiji za okoli 33o/o, na Danskem za 30o/o, v Veliki Britaniji za 20o/o, v Italiji za 13o/o, ma Nizozemskem za več kot 30o/o in v Švici za 20o/o. Te številke so v glavnem približne, vendar se iz njih dovolj jasno vidi, da je zgrešeno mnenje, da se število aktivnega prebivavstva v gostejše naseljenih deželah ne more več povečati.

Število aktivnega prebivavstva je večinoma naraslo zaradi naravnega porasta prebivavstva v državi. Kjer je šlo za tuje priseljence, so se jih navadno branili, češ da obstaja v deželi brezposelnost in da je še vsem domačinom težko zagotoviti zaposlitev. Tako je bilo v Franciji, kjer je napačno gledanje privedlo do misli o demografski nasičenosti dežele.

Naraščanje aktivnega prebivavstva je bilo seveda le postopno. Nemčija na primer ni mogla kar na mah absorbirati množičnega vala beguncev, katerih številu je polagoma naraslo na 12 milijonov. Za kaj takega je potreba časa, ki ustreza optimalnemu ritmu gibanja prebivavstva.

Za določitev, ali je bil ta ritem že dosežen ali presežen, ni dovolj da ugotovimo, da porast aktivnega prebivavstva ustreza dejanskim potrebam, kakor tudi ne, da se to povečanje ni izvršilo niti za ceno zmanjšanja produktivnosti niti znižanja življenjskega standarda. Poleg tega je treba vedeti, ali bolj počasno naraščanje aktivnega prebivavstva ne bi omogočilo še večjega izboljšanja življenjskega standarda.

* * *

Na splošno se v deželah, kjer se je povečalo število prebivavstva, ini povečala samo proizvodnja, marveč tudi produktivnost. To je razvidno iz naslednje tabele:

	obdobje od — do	Povečanje št. akt. prebiv. o/o	Povečanje proizvodnje o/o	Povečanje produktivnosti o/o
Anglija	1950—59	4.3	23.0	17.2
Belgija	1952—59	2.4	26.2	23.4
Danska	1950—55	6.3	14.6	8.2
Italija	1951—59	7.4	62.3	51.2
Avstrija	1851—59	12.1	65.3	47.3
Nemčija	1950—58	29.2	125.6	74.4

Pri tem je posebej zanimivo, da je bil v deželah, kjer se je število aktivnega prebivavstva najbolj povečalo, tudi porast proizvodnje in produktivnosti največji. Poseben primer v tej zvezi pomeni Francija. Njeno aktivno prebivavstvo je komaj večje od onega v letu 1950. Kljub temu pa sta se od leta 1950 do 1960 proizvodnja in tudi produktivnost povečali za 46o/o

Zanimiv je tudi primer Japonske. Tu je od leta 1950 do 1958 število zaposlenih (brez kmetijstva) zraslo za 50o/o. Narodni dohodek pa se je leta 1950 do 1959 pri stalnih cenah povečal kar za 109o/o. Čeprav :e moremo z gotovostjo reči, kakšno je bilo razmerje med številom aktivnega prebivavstva in produktivnostjo, vendar lahko sklepamo, da je aktivno prebivavstvo ina Japonskem v tem obdobju verjetno zaradi znatno večje proizvodnje tudi sorazmerno naraslo.

Odnos med številom aktivnega prebivavstva in produktivnostjo je dokaj zamotan. Pri sedanjem razvoju glede toga se v zapadni Evropi kažejo nove značilnosti. Tako na primer opažamo, da se prirastek prebivavstva najraje usmerja proti področjem z veejo produktivnostjo. To pa povečuje navidezno preobljudenost v krajih, kjer se ti ljudje nanovo naseljujejo. Danes velja to kar na splošno pri nas in drugod za običajni beg z idežele. Ta beg je sam 'a sobi povsem razumljiv. Veliko laže je namreč preseliti se v razvito pokrajino, kot pa ostati v zaostali, jo razviti iii na ta način povečati produktivnost ter ustvariti možnosti za nova delovna mesta. Vse to je toliko bolj naravno in razumljivo, ker gre pri tem večinoma za mlajše ljudi, ki se laže prilagodijo novim razmeram in se tudi laže oprimejo novega poklica.

V socialističnem režimu je manj nevarnosti za preobljudeiost, ker se tu število zaposlenih v gospodarstvu in posebej še v negospodarskih ustanovah navadno znatno poveča. Vendar pojem preobljudenosti in še bolj pojem optimalne rasti tudi tu ne izgubi svojega pomena. Res je, da se v načrtnem gospodarstvu preobljudenost ne more kazati v številu nezaposlenih (posebno tipičen primer za to je Kitajska), temveč predvsem v življenjskem standardu, ki bi se lahko hitreje dvigni, če bi prebivavstvo počasneje naraščalo. Brez priseljevanja znaša običajni prirastek prebivavstva le

kakšne 3 ali 40/0 na leto. Proizvodnja pa se lahko v gospodarsko razviti deželi v istem času poveča za znatno več, kar nasprotuje hipotezi, da ima naraščanje prebivalstva nujno za posledico znižanje življenjskega standarda. Najbolj očiten dokaz o zgrešenosti te hipoteze je dejstvo, da se je v istem času, ko 'se je število prebivalstva v zapadnih evropskih deželah podvojilo, življenjski standard bistveno zvišal.

* * *

Osnovni pogoj za povečanje proizvodnje in produktivnosti je kvalifikacija ljudi, njihova proizvodna sposobnost.

V deželah, kjer je malo kvalificirane delovne sile, je življenjski nivo zelo nizek, medtem ko ostanejo bogati prirodnimi viri dežele neizkoriščeni ali pa jih le slabo izkoriščajo. Zato lahko govorimo o preobljudenosti v nekaterih področjih Brazilije, Traka, Pakistana itd., kjer so ljudje večinoma le slabo zaposleni. V resnici pa bi bilo v teh pokrajinah zaradi njihovih prirodnih bogastev lahko dovolj dela in jela za znatno večje število prebivalcev.

Preobljudenost pa ne velja šele danes za znak in dokaz nezadostnega razvoja. Zagovorniki socialističnih idej so to poudarjali nasproti Malthusu že ob začetku 19. stoletja, ko o preobljudenosti še iniso toliko govorili, kakor govorimo danes.

Ovsen pravi, da ne bi smeli govoriti o preobljudenosti, dokler ne bi bila vsa zemlja obdelana kot vrt.

Spoznanje o potrebi in pomenu primerne usposobljenosti ljudi za produktivno ali drugače socialno koristno delo pa se je pričelo uveljavljati šele v novejšem času in še nikakor ni tako na splošno priznано, kot bi bilo treba.

Avtorji, ki raziskujejo vzroke nerazvitosti, se vedno bolj pridružujejo Jeanu Fourastiéju, ki pravi: „Nerazvita dežela je neprosvetljena dežela.“ (Cit. Alfred Sauvy: Population No 3. 1960.) Isto bi lahko rekli o preobljudenih deželah. Tudi gosto naseljenost občutijo kot težko breme le za ostale, še ne prosvetljene dežele.

* * *

Dejanska ali navidezna preobljudenost se lahko ublaži s primerno ureditvijo pokrajine (regionalnim planiranjem) in boljšo izrabo prostora.

V tej zvezi velja opozoriti na zanimivo dejstvo, da se danes za prebivalce, ki živijo na zelo ozkem in izrabljenem prostoru, pojavlja nova potreba, namreč potreba po naravni, nekultivirani pokrajini. To se kaže zlasti v času dopustov, ko si ljudje želijo in iščejo oddiha in sprostitve v svoobodni naravi.

V nekaterih pokrajinah je število prebivalstva tako narastlo, da mora biti ves prostor izrabljen. Ceste, letališča itd. pa vedno bolj silijo na obdelane površine (na primer ponekod na Nizozemskem). Tako ostaja vedno manj prostora za zado-

voljitev sezonskih potreb po svobodnem nekultiviranem svetu.

Nasprotno pa se tudi dogaja, tla ima koncentracija ljudi na nekaterih mestih v zvezi z možnostjo, da si pridobivajo potrebno hrano na manjših površinah, za posledico evakuacije določenih področij. Zgled za to je Francija. Francosko prebivalstvo je v najnovejšem času doseglo rekordno število, vendar ne more zavzeti vse svoje dežele, ali bolje rečeno, ne čuti več potrebe za to, ker se lahko na manjšem prostoru bolje preživlja.

* * *

Nedavni razvoj v najbolj razvitih deželah je povzročil, da tam običajne meje glede optimalne naseljenosti ne veljajo nič več. Hkrati s tem pa je tudi pojem preobljudenosti postal vse bolj zapleten, ker je skoraj povsem neodvisen od gostote prebivalstva in določenih površin.

Eden najbolj splošnih pojavov domala v vseh razvitih in razvijajočih se državah je neorganizirana koncentracija prebivalstva v mestih in v industrijskih središčih, ter padanje gostote prebivalstva na deželi. Sicer je res, da poljedelska proizvodnja kljub odseljevanju s podeželja večinoma ni padla, inarveč je zaradi mehanizacije celo zrastle. Vendar je odseljevanje z dežele marsikje in ponekod tudi pri nas preseglo normalen obseg in povzročilo težave v krajih doseljevanja in odseljevanja. Ponekod se je tudi pokazalo, da posamezna naselja na deželi rastejo in napredujejo, medtem ko ostajajo sosednja področja podeželja vedno bolj zapuščena. Vzroki te neenakosti v razvoju in napredku različnih krajev pa niso vselej zgolj objektivni, marveč so dostikrat predvsem subjektivni, osebni. Večkrat zadošča, da se najde v nekem kraju en sam človek ali nekaj sposobnih ljudi, ki dajo kraju potreben impulz za razvoj in napredek, medtem ko drugje, kjer takih ljudi ni, vse obliči v stari zaostalosti.

Izseljevanje iz zaostalih in zanemarjenih oddaljenih krajev in področij ima tudi važen psihološki vrok. Ljudje se danes nočejo več in ne morejo prav sprijazniti s siromašnim, največkrat prav bednim življenjem ob trdem delu oia brez vsakršnih dobrin, ki jih moderni tehnični in kulturni napredek nudi ljudem v mestih, pa tudi že povsod v količkaj razvitejših in v naprednejših krajih.

Zaradi tega se depopulacija, ki je posledica relativne preobljudenosti zaostalih, siromašnih in zanemarjenih področij, ne da drugače uspešno zaustaviti, kakor če poskrbimo, tla se bo materialnemu izboljšanju življenjskih razmer pritluzil tudi primeren dvig civilizacije in kulturnega življenja v takih področjih.

Vse to nam kaže kako nujno potrebno je, da se intenzivno lotimo preudarnega, ne le trenutne koristi, marveč tudi bodoče potrebe v polni meri upoštevajočega urejanja naravnih in tudi umetno nastajajočih življenjskih razmer po posameznih

pokrajinah. Pri tem pa moramo še posebej paziti, da se ne bi dali od enostavnih teorij in zgrešenih, čeprav morda ina videz znanstveno utemeljenih pogledov na reševanje različnih aktualnih problemov gospodarskega in socialnega življenja zavesti na stranpot«, ki vodijo le v poslabšanje življenjskih razmer.

Stane Košnik

LITERATURA:

1. Alfred Sauvy: *Évolution récente des idées sur le surpeuplement.*; Population, No. 1960.
2. Alfred Sauvy: *Théorie générale de la population.*; Volume I-Économie et population, Volume II-Biologie sociale; Paris 1954.
3. Josué de Castro: *The geography of hunger*; Boston 1952.

Zapadna Samoa - nova samostojna država

Zapadina Samoa je z januarjem 1962 postala samostojna. Ta je že 115. država, ki je popolnoma samostojna. Otočje spada k Polineziji in meri okoli 3000 km². Državo sestavljajo štirje otoki. Najzpadnejši je Savaii (1820 km²), vzhodno ležita neznatna otočka Apolinia in Manono in še naprej najvažnejši Upolu (1114 km²). Otočje je vulkanskega izvora, dviga se strmo iz morja. Obkrožajo ga koralni grebeni. V notranjosti je še precej ugaslih vulkanov. Po pobočjih so vidne dolge reke lave, ki se je pred davnimi časi valila navzdol. Gore dosežejo največje višine na otoku Savaii (1650 m), medtem ko je Upolu znatno nižji. Ne moremo trditi, da bi bil geološki razvoj otoka kolnčan, kajti še pred desetletji se je nedaleč od otočja dvignil iz morja gost oblak vulkanskega pepela do višine 900 m.

V klimatskem pogledu vladajo tropski režimi. Poznajo dve letni dobi. Deževno od novembra do aprila in suho od maja do novembra. Dežja pade okoli 2900 mm letno. V deževni dobi piha severovzhodni, v suhi pa južnovzhodni pasat. Temperature so visoke. V deževni dobi 28° C, v suhi 26° C. Srednja letna temperatura je 27° C. Zlasti notranjost otoka Savaii je pokrita z gostimi pragozdovi in je neobljudena. Naselja so se razvila izključno ob obali. Zemlja je na prepereli bazaltni lavi zelo rodovitna. Dobro uspevajo: kokosova palma, kruhovo drevo, oranže, jam, sladkorni trs. Kavovec in kavčukovec. Od živalskega sveta poznajo svinje, psa, papigo, golobe in želve. V morju je ogromno rib, vendar za ribolov brez večjega pomena. Še najpomembnejši je tun, ki ga lovijo od Samoe do Havajev.

Prebivavci so Polinezajci. So svetlejši polti in nimajo črnih primesi. So vitki in lepe rasti. Kulturno so na višji stopnji kot druge naseljene plasti Oceaniije. To se tudi kaže v dejstvu, da so že ustanovili lastno državo. Vseh državljanov je okoli sto tisoč (102.860). Od tega je 450 belcev in 164 Kitajcev. Prvo štetje je bilo leta 1874, ko so našli 34.256 domačinov. Od tega je bilo 300 belcev in 1000 plantažnih delavcev z drugih južnomorskih otokov. Domačini so po večini protestantske vere. Katoliki so naseljeni na vzhodni obali otoka Savaii. Nekaj je oel mormonov. V

splošnem velja načelo, da so vsi dobri čolnarji, saj velik del svojega življenja prebijejo na morju (ribolov).

Skupino je odkril leta 1722 Roggeveen. Nova Zelandija je že leta 1872 zahtevala aneksijo, čemur so nasprotovali Amerikanci. V tem času so se različne države pričele živo zanimati za otočje. Leta 1878 so ZDA s kraljem sklenile prijateljsko trgovinsko pogodbo, v kateri so dobili pristanišča za skladiščenje premoga in ladijskih potrebščin. Vzhodni deli otočja Samoa pa je še vedno v rokah ZDA. V naslednjih letih so enake pogodbe sklenili z Nemci in Britanci. Vse tri sile so s kraljem podpisale konvencijo, po kateri je bilo mesto Apia podrejeno eni upravi, na oelu te po so bili tuji konzuli. Tako je glavno mesto dobilo kar 3 konzulate. Nemci so pa zgradili bolnišnico in izboljšali pristanišče. Kasneje (leta 1899) so si z ZDA razdelili otočje, in so od takrat do konca prve svetovne vojne zapadni del imeli Nemci. Po vojni pa je nemška kolonialna posest — kot seveda povsod — prenehala tudi nad Samoo in otočje je bilo dano v mandat Novi Zelandiji (Savaii, Upolu, Apolima in Manono). Leta 1946 so ga dali pod skrbništvo OZN, poverjeno Novi Zelandiji. Januarja 1962 pa je otočje dobilo samostojnost.

Glede gospodarstva je treba poudariti, da ima dobre pogoje za poljedelstvo. Zemlja je rodovitna in dobro uspevajo kokosovi nasadi, ki so večinoma v domačih rokah. Dobro uspevajo tudi nasadi kavčuka in kavovca, ki pa so v rokah Evropejcev. Država je znana nadalje po gojenju banan in biserih školjk. Važen vir dohodkov daje turizem. Sem prihajajo letovat avstralski in novozelandski bogataši. Otočje je najtesneje povezano z arhipelagom Fidži in Novo Zelandijo, saj vodijo med njimi redne ladijske proge. Promet je najživahnejši ob obali (kabotaža). Vzdržujejo ga motorne jadrnice.

Glavno mesto je Apia s slovitim meteorološkim in geofizikalnim observatorijem ter močno radijsko postajo. Ima okoli 1000 prebivavcev s širšo okolico pa 12.000. Siri se po vsem zalivu vzdolž pristaniških naprav. Tukaj pristaja povprečno 140 ladij letno, kar znaša blizu 137.000

bruto toin. Mesto leži ha severnem delu otoka Upolu. V bližini so še manjša mesteca (bolje rečeno vasi) kot Faleula. Malua, Tiavea in Solosolo na severni obali, na južni pa Lepa in Lefanga poleg več manjših. Na otoku Savaii, za katerega

smo rekli, da je močno gorat, in kjer se gore dvigajo neposredno iz morja, pa so naselja izključno ob obali. To so Asaua, Amoa in Foa poleg številnih manjših. V nasprotju s tem otokom so naselja v notranjosti Upola (na primer Sauniatu).

Anton Sovre

Nekaj misli ob preizkušanju geografskega znanja celjskih srednješolcev

V okt. 1961 smo se profesorji (na celjskih srednjih šolah domenili, da preverimo zemljepisno Znanje dijakov, ki so se letošnje jesen vpisali na srednje šole. Izbrali smo po dva razreda ekonomske srednje šole, gimnazije, srednje tehnične šole in učiteljsišča. Na gimnaziji, ekonomski in srednje tehnični šoli smo izbrali po dva razreda, in sicer en izrazito „podeželski“ in drugi pretežno „meščanski“ razred. Na učiteljsišču tega nismo storili, ker so dijaki v obeh razredih pretežno iz širše okolice. Pri testiranju so sodelovali M. Davidovac, E. Kolenik, Z. Strienec-Knez in A. Sovre. Naš namen je bil bolj orientacijski, predvsem smo se hoteli prepričati, kaj otrokom po končani osnovni soli resnično ostane za vsakdanjo rabo. Ne smemo prezreti, da velik del otrok ne nadaljuje študija, gre v uk, si poišče službo, ali ostane doma. Naj opozorimo, da so domala na vseh srednjih šolah sprejemali predvsem odlične in prav dobre dijake, in da so dobri dijaki ponekod morali opravljati sprejemni izpit, medtem ko so bili zadostni, vsaj na strokovnih šolah, redke izjeme.

Vprašanja so bila iz celotne geografske snovi, ki so jo obdelali na osnovnih šolah, razen matematičnega dela. Omenjeno poglavje smo namreč ponovno razlagali že v letošnjem šolskem letu in bi ocene na ta vprašanja v primeri z ostalimi ne bile enakovredne. Vsa vprašanja morda tudi niso najboljše izbrana in nimajo izrazitega geografskega mehanizma, ki bi pognal posamezne elemente v skupen tok: morda je premalo zajeto gospodarstvo, a vendar se nam zdi, da je lahko tudi tak „test“ barometer našega šolskega dela, fiaših uspehov ali ineuspehov. Vsak preizkus je lahko po vsebini usmerjen na specialno področje ali pa obsega le splošen pregled, kar je bil naš namen. Sodelovalo je skupno 246 dijakov. Za premišljanje so imeli dovolj časi, trfene ni bilo, ker smo dijake primerno opozorili in jili napotili na resno samostojno delo. Odgovarjali so na naslednja vprašanja:

1. Upravino-političma razdelitev celjskega okraja.
2. Gorstva, ki obrobajo celjsko kotlino.
3. Kaj je stepa, tundra in savana?
4. Kaj vpliva na podnebje neke pokrajine?
5. Germanski narodi v Evropi.
6. Socialistične dežele Evrope.
7. Stockholm, Benn, Bukarešta je glavno mesto.

8. Katere države v Aziji imajo nafto?
9. Nariši obris Afrike.
10. Komu pripada Sueški prekop in katera morja povezuje?
11. Države Južne Amerike.
12. Katere tropske kulturne rastline poznaš?
13. Površina Jugoslavije, število prebivavstva in jugoslovanski narodi.
14. Tovarne avtomobilov in motorjev v Jugoslaviji.
15. Najvišja gorstva po kontinentih.

Vsako vprašanje je lahko dobilo maksimalno štiri točke. Srednje število doseženih točk po vprašanjih na enega dijaka:

Vprašanja:	Povprečno število točk:
1. vprašanje	1,05
2. ☒	0,72
3. ☒	0,84
4. ☒	1,46
5. ☒	1,21
6. ☒	1,36
7. ☒	1,28
8. ☒	1,42
9. ☒	1,16
10. ☒	2,33
11. ☒	1,00
12. ☒	1,16
13. ☒	2,01
14. ☒	1,64
15. ☒	1,04

Vprašanja po vrstnem redu doseženih točk: 10, 13, 14, 4, 6, 6, 5, 9, 12, 8, 1, 15, 11, 3, 2.

Pretehtajmo nekoliko posamezne odgovore. Poglejmo si učni načrt za 8. razred pod točko V. Kaj vse se tam navaja! Ali je preveč, da učenec, ki zaključi osnovno šolo, pozna komune domačega okraja vsaj imenoma? Drugo vprašanje je se bolj porazno. Otroci so tu in tam našteali 1, 2 ali 3 vrhove iz domačega kraja, kaj več pa so le redki premogli. Slovenijo obdelujemo po prirodnih geografskih enotah že v 4. razredu osnovne šole. Tn če smo iskreni, priznajmo, da se celo v srednji šob v 4. razredu včasih ob tem vprašanju zatakne. Pravimo, da je za otroka najtežji korak prehod iz narave k zemljevidu. Koliko truda je potrebno

da „shodi“! Ati se vam ne zdi, da je v višjih razredih "večkrat težko doseči obratno? Zdi se nam, da nam je podnebje bližje kot rastlinstvo. Tundro in tropski pragozd-džunglo otroci še razlikujejo, savana in stepa pa sta jim že labilna pojma in ju ne poznajo dovolj ter ju brez zadrege zamenjujejo.

Za peto vprašanje je značilna brezbržnost. Medtem ko so se zgornjih vprašanj mnogi izognili s črto, so se pri 5. razpisali in metali, zlasti Germane in Romane pa tudi Grke in Finoe, vse v en koš.

Pri socialističnih državah se je večina odločila za FLR.J in SZ, tema dvema so dodajali še Bolgarijo, nekateri Madžarsko, Poljsko, Gehoslovaško, precej se jih je zateklo v Švico, Avstrijo, Italijo, Švedsko itd. In kakšen bi šele bil odmev, če bi iskali osnovno razliko med socialističnimi in kapitalističnimi državami!

Se vam ne zdi, da so imena držav in glavnih mest več kot minimum geografskega znanja za vsakdanjo rabo?

Največ nafte so načrpali dijaki v Arabiji. Omenjali so tudi Iran, druge dežele le izjemoma.

Prostorna predstava je pri dijakih dokaj nerazvita, kar se je pokazalo pri Afriki, ki je po razčlenjenosti in obrisu zelo enostavna. Nastale so bujne abstraktne tvorbe, razmeroma malo je bilo Afriki podobnih celin.

Sueška kriza je močno razvnela tudi dijaške glave; o tem se je v šolah in izven njih dosti govorilo in pisalo, in ni čudno, da je zato tudi otrokom precej ostalo.

Malo je šol, ki bi imele dobre barvne slike o tropskih sadežih. Crno-beli diafilmi, zlasti še, če upoštevamo, da je malo res dobrih, ne morejo otrokom vtisniti trajne predstave o sadežih, ki pridejo k nam povečini že v pol predelanem stanju. Drugače je s subtropskimi sadeži.

Težko verjetno se nam zdi, da otroci ne bi znali pravilno odgovarjati, potem ko so v petem in osmem razredu obravnavali Jugoslavijo, koliko meri, koliko ima prebivavoev in kateri so jugoslovanski narodi. Največ težav jim povzročajo Bosanci in Heroegovci ter površina. Da živimo v dobi motorizacije, se vidi tudi jpri navajanju avtomobilskih tovarn. Zelo redki so primeri, da ne bi poznali vsaj treh tovarn, pri tem so dekleta

prav tako izobrazena kot fantje, le da so ti večji strokovnjaki. ⁵

Na zadnje vprašanje so odgovarjali podobno kot na druge. Omenjali so najvišje vrhove v Alpah, v Himalaji in morda še v Afriki in že smo pri kraju; gorovja Afrike, Avstralije so jim domala nepoznana, nekoliko boljše je s Kordiljeri oziroma Andi.

Morda si boste mislili, da smo preveč strogo ocenjevali. Ravnali smo se po enotnem ključu, in četudi je bil kdo izmed nas malo bolj strog ali popustljiv, se je to v povprečku izgubilo. Priznati moramo, da so omenjena vprašanja daleč od sodobnih geografskih pojmovanj in zahtev. Zanimalo mas je predvsem znanje iz obče geografije, da bi mogli prilagoditi pouk v prvem letniku srednjih šol njihovim osnovam.

Lahko se bo kdo oglasil in dejal, češ ne poznate objektivnih faktorjev, delovnih pogojev na posameznih šolah in podobno.

Ustavimo se še za trenutek pri učnem načrtu in strokovni zasedbi predmeta. Učni načrt predpisuje za vsak razred približno 60 zemljepisnih ur na leto. Koliko pa jih ostane dejansko? Povprečno jih izgubi razred zaradi različnih prireditvev, vključenih v šolski koledar pet do deset, ponekod tudi več. Na osnovnih šolah v celjskem okraju poučuje zemljepis 60 moči, od tega je 36 predmetnih učiteljev in profesorjev ustrezne stroke ter 24 učiteljev. 17 moči poučuje redno štiri do šest različnih predmetov, ostali največ po dva do tri. Koliko časa potrebujejo, da se pripravijo za štiri do šest predmetov, zlasti, če upoštevamo da niso specializirani niti za dva. Večina takih primerov je na nepopolnih osnovnih šolah, kjer je učiteljev malo, in ponekod nimajo druge izbire.

Vsakdo ve, da so za uspešno delo potrebni osnovni delovni pogoji objektivne in subjektivne narave, družbenega in individualnega izvora. Naš namen ni odpirati obsežne problematike v tej smeri, ampak smo hoteli navesti le nekaj rezultatov ob prvem, zato še neizdelanem in preciziranem geografskem „testiranju“, želeč posredovati skrb in težavo tudi drugim, da bi skupaj odpravili pomanjkljivosti, oziroma da bi našli nove učinkovitejše metode pri ocenjevanju dijakov in nas samih. ⁱ

Zaključni izpili iz geografije na gimnazijah

Zavod zii napredek šolstva LRS je ob zaključku šolskega leta 1960/61 poslal 24 gimnazijam v Sloveniji vprašalnik, s katerim je želel dobiti osnovne podatke o temeljnih vprašanjih zaključnih izpitov iz geografije. Zavod je zanimalo predvsem naslednje:

1. Tematika domačih nalog, njih značaj, nivo in način obdelave.
2. Značaj, obseg in vsebina ustnega izpita.

3. Kako se v praksi izvajajo navodila o izboru tem.

4. Mnenje učiteljev geografije o tem, kako bi bilo treba v okviru sedanjih navodil določiti značaj, vsebino in obseg domačih nalog in ustnega izpita.

Z obdelavo gradiva, ki ga prinaša vprašalnik, ne želimo le analizirati dvoletnih izkustev o novi obliki zaključnega izpita iz geografije na gimna-

zijati, temveč tudi posredovati te izkušnje in mnenja vsem, ki jih živo zanimajo.

Vprašalnik je vseboval naslednja vprašanja:

1. Teme domačih nalog v šolskem letu 1959/60 in 1960/61.

2. Ali so kandidati sami izbrali teme nalog? Ali ste jim Vi dali naslove na izbiro po seznamu, ki ste ga sestavili po svojem preudarku? Ali ste jim teme kar določili?

3. Ali so naloge na ravni tvarine, ki jo obravnavate pri pouku v gimnaziji? Ali posegajo znatno čez okvir gimnazijske učne snovi?

4. Ali so naloge vezane na terenska opazovanja, na statistične podatke ali na književne vire?

5. Ali je katera naloga povzeta iz enega samega književnega vira?

6. Ali ste si mogli ustvariti mnenje o tem, če je kandidat sam sestavil nalogo?

7. Ali se pri ustnem izpitu omejujete le na snov naloge, ali to snov razširjate tudi na področja, ki so v zvezi z nalogo in koliko?

8. Kako bi bilo treba po Vašem mnenju v okviru sedanjih navodil določiti vsebino ter obseg nalog in vprašanj pri ustnem izpitu?

Odgovori, ki jih je na postavljena vprašanja dobil Zavod za napredek šolstva LRS, opozarjajo na nekatere pomanjkljivosti vprašalnika. Predvsem so nekatera vprašanja v taki meri sugestivna, da je treba odgovore nanje sprejeti zelo kritično. To velja zlasti za 2. in 5. vprašanje. Nekatera vprašanja so preohlapno formulirana, zato odgovori nanje ne dajejo možnosti, da bi zanesljivo posplošili nekatera dejstva. Tako bi bilo potrebno 6. vprašanju dodati še vprašanje, kako so učitelji ugotavljali, ali so kandidati sami sestavili nalogo. Tretje vprašanje je zastavljeno presplošno, zato je po odgovorih nemogoče ugotoviti, koliko domačih nalog presega raven učne snovi, ki je predpisana za gimnazijo. Poleg tega pa so učitelji izrazili svoje subjektivno mnenje, zato je iz njihovih odgovorov nemogoče napraviti točne in objektivne posplošitve. Kljub vsemu pa dajejo odgovori na vprašalnik vendarle vrsto zanimivih splošnih ugotovitev o dveh letnih izkušnjah izvajanja nove oblike zaključnih izpitov.

I. Domače naloge v šolskih letih 1959/60 in 1960/61

V šolskem letu 1959/60 si je izmed 1517 kandidatov izbralo geografske teme 180 ali 11,80/o. V šolskem letu 1960/61 pa je bilo med 1627 temami 211 geografskih ali 12,90/o. Tako je bila geografija v šolskem letu 1959/60 po številu izbranih tem na tretjem mestu za fiziko (16,35/o) in kemijo (14,24/o). Isto mesto je obdržala tudi v šolskem letu 1960/61, vendar s to razliko, da sta bili pred njo fizika s 14,80/o in zgodovina s 13,5 odstotkov.

Po posameznih gimnazijah je bilo število geografskih tem naslednje:

Gimnazija	1960/61		1959/60	
	število geogr. tem	o/o od celotne števila tem	število geogr. tem	o/o od celotne števila tem
1. Celje	22	14,8	11	6,1
2. Ljubljana I.	20	10,1	24	12,1
3. Maribor I.	16	11,0	28	20,8
4. Ljubljana-Šentvid	12	19,6	4	8,3
5. Ljubljana II.	11	5,6	26	16,2
6. Murska Sobota	11	18,6	10	18,8
7. Postojna	10	19,2	8	13,3
8. Novo mesto	9	19,5	4	11,4
9. Maribor II.	8	16,0	18	12,6
10. Gorica	8	11,5	4	7,5
11. Kočevje	8	20,0	4	12,1
12. Jesenice	6	13,9	3	5,6
13. Trbovlje	6	13,0	9	28,1
14. Ptuj	6	50,0	9	40,9
15. Ravne na Koroškem	5	8,6	6	10,0
16. Kranj	4	5,7	4	3,9
17. Kamnik	3	9,6	3	8,1
18. Ljubljana-Moste	3	6,6	5	10,4
19. Brežice	2	5,4	9	24,3
20. Črnomelj	2	6,6	4	21,0
21. Ljubljana-Vič	2	7,1	8	22,2
22. Koper	2	10,5	0	0
23. Skofja Loka	2	13,3	4	14,8
24. Idrija	2	8,5	6	15,3

Iz tabele je razvidno, da so v šolskem letu 1959/60 izbrali kandidati v nadpovprečnem odstotku geografske teme na naslednjih gimnazijah: Celje (14,80/o), Ljubljana-Šentvid (19,60/o), Murska Sobota (18,60/o), Postojna (19,20/o), Novo mesto (19,50/o), Maribor II. (16,00/o), Kočevje (20,6 odstotkov), Jesenice (13,90/o), Trbovlje (13,00/o), Ptuj (50,00/o) in Skofja Loka (13,30/o).

V šolskem letu 1960/61 pa je bil nadpovprečen odstotek geografskih tem na naslednjih gimnazijah: Maribor I. (20,80/o), Ljubljana II. (16,20/o), Murska Sobota (18,80/o), Postojna (13,30/o), Trbovlje (28,10/o), Ptuj (40,90/o), Brežice (24,30/o), Črnomelj (21,00/o), Ljubljana-Vič (22,20/o), Skofja Loka (14,80/o) in Idrija (15,30/o).

Tabela nam tudi kaže, da je na posameznih gimnazijah odstotek geografskih tem v obeli šolskih letih zelo različen. Sami podatki nam sicer ne dovoljujejo, da bi napravili zanesljive zaključke o vzrokih teh razlik, vendar pa lahko predpostavljamo, da je na izbiro tem v glavnem vplival interes učencev za posamezne predmete, kvaliteta dela in osebnost učitelja in morda še kakšni drugi vzroki.

Ko govorimo o geografskih temah domačih nalog, pa si moramo biti seveda na jasnem, da

V zelo velikem številu primerov nŕ gre za geografske teme. Pod tem naslovom so si dijaki izbirali poleg tem iz lokalne geografije, regionalne geografije Slovenije, Jugoslavije in sveta ter obče geografije tudi teme, ki zahajajo v področje ekonomike, politične ekonomije, sociologije, svetovne politike in slično. Tega seveda ne mislimo kritizirati, ker menimo, da zlasti širše teme lahko obsegajo gradivo več znanstvenih panog, in ker prav pri obravnavanju takih tem kandidat lahko pokaŕe, kako zna ob reševanju določenega kompleksnega problema uporabiti znanje, ki si ga je pridobil pri posameznih predmetih.

Če zanemarimo ugotovitev, da niso vse teme geografske, bi jih lahko razdelili takole:

Od 180 tem, ki so si jih izbral kandidati v šolskem letu 1959/60 je bilo 116 (64,4o/o) iz področja lokalne geografije in regionalne geografije Slovenije, 22 (12,2o/o) iz področja regionalne geografije Jugoslavije, 33 (18,3o/o) iz geografije sveta in devet tem (5,0o/o) iz oboe geografije.

V šolskem letu 1960/61 pa je bilo izmed 211 tem 115 ali 54,5o/o tem iz področja lokalne in regionalne geografije Slovenije, 34 ali 16,1o/o tem iz področja regionalne geografije Jugoslavije, 34 ali 18,4o/o tem iz geografije sveta in 23 ali 10,9 odstotkov tem iz obče geografije.

V obeh šolskih letih je bilo torej preko polovice vseh tem iz področja regionalne geografije Slovenije, lokalne geografije, ali pa so teme obravnavale gospodarsko problematiko posameznih občin oziroma manjših regionalnih enot. Taka orientacija je tudi povsem razumljiva, če upoštevamo, da je za obravnavanje geografskih in ekonomskih problemov Slovenije in njenih področij morda še najlaŕe dobiti ustrezno literaturo in statistične podatke, oziroma da je mogoče izvesti potrebna terenska opazovanja. Zdi se mi pa taka orientacija tudi povsem pravilna iz pedagoških in didaktičnih razlogov, saj je prav, da usmerjamo učenca gimnazije v proučevanje tistega področja, kjer je šola.

Zanimivo je, da med temami iz področja regionalne geografije sveta prevladujejo tiste, ki obravnavajo problematiko boja proti kolonializmu in neenakopravnim odnosom med državami. Precej tem pa obravnava tudi tiste deŕele, ki so v tesnih gospodarskih in kulturnih stikih z našo državo.

Namen domače naloge pri zaključnem izpitu na gimnazijah je, da kandidat v okviru in na nivoju vzgojno-izobraŕevalnih področij v gimnaziji dokaŕe, ali zna uporabiti pridobljeno znanje pri obravnavi posameznih problemov. Učenec naj pokaŕe tudi, ali zna uporabljati pri obravnavanju geografskih pojavov in problemov ter prikazovanju posameznih pokrajin knjiŕevne vire, ali pozna vsaj osnovne metode sestavljanja razprav o geografskih problemih in področjih, ali zna osnove obdelave statističnih podatkov in ali zna opazovati pojave in procese iz prirodne in družbene geografije. Domača naloga naj bi pokazala tudi,

ali se je učenec pripravil v dobi šolanja na glmrta* ziji na samostojno delo in kritično mišljenje.

Vprašalnik na vsa ta vprašanja ni mogel dati odgovora. Odgovarja pa na vprašanja, na kaj so bile naloge vezane. Vse gimnazije odgovarjajo, da so bile naloge vezane na knjiŕevne vire in statistične podatke, le 13 gimnazij pa navaja, da so se nekatere vezale tudi na terenska opazovanja. Nemogoče je sicer oceniti kvaliteto različnih metod, ki so jih uporabljali učenci, iz odgovorov na anketo pa se vendarle da ugotoviti, da je ogromna večina nalog sestavljena na osnovi zelo različnih knjiŕnih virov, da pa je močno zastopljena samostojna obdelava statističnih podatkov in terenska opazovanja, ki bi pri geografskem pouku v naših šolah morala imeti znatno pomembnejšo vlogo. Četudi so kandidati po večini sestavljali naloge na osnovi knjiŕnih virov, pa vendarle ni naloge, ki bi se opirala na 'en sam knjiŕni vir.

Na vprašanje, ali so naloge na ravni tvarine, ki jo obravnavajo pri pouku geografije v gimnaziji, ali posegajo znatno čez okvir gimnazijske učne snovi, je 18 gimnazij odgovorilo, da **BO** naloge na ravni te tvarine, da pa jo dijaki v nalogah poglobljajo in samostojno obdelujejo. Le šest gimnazij odgovarja, da posega tematika domačih nalog znatno čez okvir gimnazijske učne snovi.

Glede postopka pri izbiri tem za domače naloge določajo navodila, da teme za domače naloge lahko predlagajo tudi učenci preko razredne skupnosti, predmetni učitelji razreda, šolski odbor, družbene in gospodarske organizacije ter zavodi. Predložene teme lahko učiteljski zbor spremeni, razširi ali skrči. Odobrene teme predloŕi učiteljski zbor učencem, le-ti pa si izberejo vsak po eno. Kako so se ta navodila izvajala v šolskih letih 1959/60 in 1960/61 v praksi, govore odgovori na vprašanja, ki jih vsebuje vprašalnik.

Od 24 gimnazij jih 17 odgovarja, da so si kandidati sami izbrali teme nalog, sedem pa, da so jim učiteljski zbori dali naslove tem na izbiro po seznamu, ki so ga sestavili po svojem preudarku. V nobenem primeru se ni zgodilo, da bi učiteljski zbori ali posamezni učitelji geografije kandidatom sami določili teme.

Vprašalnik vsebuje tudi vprašanje, ali so si mogli učitelji geografije ustvariti uipenje o tem, če je kandidat sam sestavil nalogo. Vseli 24 gimnazij odgovarja, da so si o tem lahko ustvarili mnenje. Pri tem pripominjajo, da so učitelji spremljali delo učencev in jim pomagali pri izdelavi domače naloge z nasveti, metodskimi navodili in napotki za uporabo ustrezne literature. V ta namen so na nekaterih gimnazijah uvedli tudi občasne konzultacije.

Ustni izpit

Poslednja vprašanja v vprašalniku so bila posvečena ustnemu izpitu. Na vprašanje, ali se izpraševavci pri ustnem izpitu omejujejo le na snov naloge, ali to snov razširjajo tudi na področja, ki so v zvezi z nalogo, odgovarja 22 gimnazij.

zij, (ta snov, ki so jo obdelali učenci v nalogah, razširjajo tudi na področja, ki so z nalogo v zvezi. Le dve gimnaziji poročata, da se jo izpitna komisija omejevala samo na snov naloge.

Na vprašanje, kako iti bilo treba v okviru sedanjih navodil določiti vsebino in obseg nalog ter vprašanj pri ustnem izpitu, odgovarjajo gimnazije takole:

Ustni izpit naj bi obsegal zagovor naloge in celotno geografsko snov.

Osnova naloge naj bi bila šolska snov; to snov je treba povezati z aktualnimi vprašanji tako, da bi deloma posegala tudi izven šolske snovi.

Profesorji naj bi spremljali delo učencev v obliki posvetov, ustni izpit pa naj bi obsegal tudi globalna vprašanja o snovi, ki se dotika področja naloge.

Predpisi naj bi zahtevali poleg vprašanj v zvezi z nalogo tudi vprašanja, ki naj bi ugotovila v večji meri kot sedaj znanje geografije iz bistvenih delov učne snovi v gimnaziji.

Vprašanja je treba postavljati iz vse obdelane literature, tla se vidi, če je kandidat nalogo opravil sam in če snov obvlada.

Naloge ne bi smele biti ozko specializirane, kandidat naj bi pokazal poznavanje širše problematike področja, ki si ga je pri svoji domači nalogi izbral za temo, in naj bi to dokazal tudi pri ustnem izpitu.

Pri ustnem izpitu je potrebno zahtevati znanje, ki je kandidatu omogočilo nivo naloge.

Obseg ustnega izpita bi bilo treba razširiti na določeno predmetno skupino. Večji poudarek naj bi bil na slovenskem jeziku.

Odgovori na vprašanja pri ustnem izpitu naj pokažejo kompleksno poznavanje pojavov, ki jih obsega naloga in to ne le v razmeroma ozkem okviru snovi, ki jo obravnava naloga.

Ne bi kazalo dovoljevati takih tem za domače naloge, ki bi obravnavale kak ozeek problem domačega kraja. Tudi ne bi kazalo dovoljevati tem, ki se prev eč oddaljujejo od geografske učne snovi. Naloge iz geografije morajo dokazovati, da si je dijak v srednji šoli pridobil zaokroženo znanje v tem predmetu. Vprašanja pri ustnem izpitu naj bi se tikala predvsem naloge, vendar naj bo izpraševalcu dovoljeno, da posega tudi na širše področje, ki pa naj se od naloge preveč ne oddaljuje.

Sestavljanje nalog naj profesor kontrolira vsaj v saki 14 dni in priporoči učencem vire in literaturo. Dijak naj obvalada ves predmet, ne le nalogo. Vprašanja pri izpitu naj bodo iz naloge in iz predmeta.

V bodoče bi bilo potrebno izpitno snov razširiti na celotni predmet in tudi na sorodne predmete (zgodovino, biologijo), seveda s sodelovanjem ustreznega strokovnjaka v izpitni komisiji. Kandidat naj bi pokazal na ta način svojo dejansko razgledanost, ki se ne bi smela omejevati na poznavanje problematike samo enega učnega predmeta oziroma njegove snovi. V izbiri nalog naj bi v bodoče bolj sodeloval predmetni učitelj, ki naj bi skrbel, da bodo naloge obravnavale

predvsem razširjeno problematiko urne snovi, tako da bo kandidat pokazal svoje resnično poglobljeno znanje, pridobljeno na osnovi šolske izobrazbe. Nekatere dosedanje naloge, ki se v šoli obravnavane snovi le dotikajo, tega ne morejo pokazati v zadostni meri.

Vsebina domače naloge naj bi zajemala snov, ki jo določa učni načrt. Vprašanja naj ne bi presegala predelane snovi, razjasnila pa naj bi pomanjkljivosti in napake.

Letos bo vsekakor bolje, ko ne bomo postavljali le vprašanj v zvezi z nalogo, temveč bomo spraševanje razširili na celotno snov geografije.

Obseg naloge naj določa narava predmeta, ki naj ga kandidat obdela tako, da bo snov 110 in problemsko zaokrožen. Odloča naj kvaliteta obdelave problema, ne pa množina snovi. Vprašanja pri ustnem izpitu naj se nanašajo na bistvo problema v nalogi in na predmet oziroma skupino predmetov, ki jih je kandidat moral upoštevati, da je nalogo lahko napisal. Sprašuje naj se pod vidikom v nalogi zastavljenih vprašanj in ne formalno.

Izpraševavec in komisija naj imata pravico izpraševati vso snov, ki je vsaj malo v zvezi z obravnavano temo.

V okviru dosedanjih predpisov o zaključnih izpitih naj bi obsegala vsebina domačih nalog snov učnega načrta gimnazije in naj bi posegala v več predmetov, da bi dijak pokazal, kakšna je njegova splošna razgledanost. To bi zahtevalo vočjo samostojnost pri izdelavi naloge in bi prišel bolj do izraza osebni odnos do obdelane snovi. Dijak, ki si je izbral temo iz družbenih predmetov, naj bi bil v tem področju v splošnem primerno razgledan, prav tako naj bi dijak, ki je v nalogi obdelal temo iz prirodoslovno-natematičKe snovi, pokazal širše znanje iz celotnega tega področja. V tem smislu naj bi bila tudi vprašanja pri ustnem izpitu. Pri ustnem izpitu naj bi dijak pokazal tudi, kako obvlada materinščino in našo družbeno ureditev. Ta vprašanja naj bi bila na podlagi pismene naloge pri zaključnem izpitu.

Mnenja smo, da naj bodo domače naloge tudi v bodoče vsaj v osnovnih potezah v skladu s snovjo gimnazijskega učnega načrta, ne pa kake specialne teme. Pri ustnem izpitu mora kandidat pokazati, da dobro razume problematiko, ki jo je obravnaval v svoji nalogi, a obenem tudi dokazati, da ima solidno splošno izobrazbo, ki mi jo je posredovala gimnazija. O tem se prepričamo, če pri ustnem izpitu predelamo s kandidatom njegovo nalogo na čim širši osnovi, toda v obsegu učnega načrta.

V bodoče bi bilo treba določiti vsebino domačih nalog in ustnega izpita tako, da bi obsegal vse področje in vso snov določenega gimnazijskega predmeta.

Ustni izpit bi moral obsegati celotno snov istega predmeta, iz katerega je kandidat napisal domačo nalogo.

Domače naloge naj bi obravnavale geografijo Slovenije in Jugoslavije, ker je ob teh temah delo bolj samostojno.

Iz teh razgovorov lahko posnamemo, da naj ver učiteljev geografije (Ji) meni, da naj bi se izpraševalci ne omejevali le na temo, ki jo obravnava domača naloga, temveč naj bi postavljali tudi vprašanja iz snovi, ki se domače naloge dotika. Nekateri učitelji geografije (5) predlagajo, da naj bi ustni izpit obsegal celotno geografsko snov. Nekateri pa menijo, da naj bi ustni izpit obsegal celo skupino predmetov, na katere je nasvrnjena domača naloga. Eden izmed odgovorov pa zahteva celo, da bi bilo treba pri ustnem izpitu preveriti, kako dijak obvlada materinščino. Ta vprašanja naj bi bila na osnovi pismene naloge pri zaključnem izpitu.

Glede domače naloge je pripomb znatno manj. V glavnem so učitelji geografije proti ozko specializiranim temam, ki so jih obravnavali nekateri dijaki v prvih dveh letih. Vse bolj se ogrevajo za bolj kompleksne geografske teme, ki naj pokažejo, ali so dijaki zares obvladali osnove geografije, kot vede, ki s svojimi metodami proučuje pokrajino, kot produkt součinkovanja prirodnih in družbenih elementov in faktorjev.

Zaključek

Anketa je pokazala, da ima geografija pri zaključnih izpitih na gimnazijah pomembno mesto. Dijaki so si izbrali teme, ki posegajo v aktualno geografsko, ekonomsko in družbeno-politično problematiko. Vendar lahko ugotovimo znatne pomanjkljivosti pri metodi strani domačih nalog. Dijaki so se preveč orientirali na literaturo, zapostavljali pa so samostojno obdelavo statističnih podatkov in terenska opazovanja. Metodološke pomanjkljivosti pri izdelavi domačih nalog pa so razumljive, saj so bili dijaki v samem pro-

cesu geografskega pouka na to nalogo premalo pripravljeni. V bodoče bo treba uvesti v naše gimnazije tudi seminarske oblike pouka, da se bodo učenci seznanili s praktično uporabo osnovnih metod geografskega proučevanja in obravnavanja geografskih problemov. Odgovori na anketo nas opozarjajo, da bi bilo treba ustne izpite postaviti na nekoliko širšo osnovo. Ti izpiti naj ne bi zajemali le teme, ki jo je učenec obdelal v nalogi, temveč bi bilo treba preveriti tudi, ali učenec obvlada širše teoretske osnove pojavov in procesov, ki jih je obdelal v nalogi. Poleg tega pa bi se bilo treba s kandidatom pogovoriti tudi o metodoloških osnovah njegovega dela.

Predlogi nekaterih učiteljev geografije, da bi se ustni izpit razširil na celotno snov geografije ali celo na celotno snov določenega vzgojno-izobraževalnega področja, kažejo, da vloga novega zaključnega izpita še ni povsem jasna. Mnenja smo, da inovi zaključni izpit nima naloge, da bi ponovno preveril, ali kandidati obvladajo celotno snov enega ali več predmetov. Tak je bil značaj stare mature. Domača naloga, pismena naloga in ustni izpit naj pokažejo, ali je učenec razgledan v širšem področju družbenega življenja, gospodarstva, kulture in znanosti in ali se zna zrelo in v pravilni materinščini pismeno in ustno izražati. Poleg tega pa naj dokaže, ali je sposoben samostojno obdelati določena vprašanja iz posameznih vzgojno-izobraževalnih področij in pri tem uporabiti znanje, ki si ga je pridobil v štirih letih študija na gimnaziji. Gre torej za ugotavljanje zrelosti kandidata, pa tudi za oceno vzgojnega, izobraževalnega in metodičnega dela naše gimnazije. Preverjanje celotnega znanja, ki ga določa učni načrt za gimnazije, pa je stvar, ki jo je treba opraviti do zaključka 4. razreda gimnazije.

France Habe

NAŠA KOMUNA

(Poskus geografsko-zgodovinskega orisa v okviru dopolnilnega pouka v VII. in VIII. razredu osnovne šole)

Po programu za osnovne šole sta v sedmem in osmem razredu rezervirani dve tedenski uri za pouk, ki ga v soglasju s Svetom za šolstvo predpiše občina na svojem območju. Ta program pa naj bi bil predvsem prilagojen gospodarski strukturi občine in naj bi nudil mlademu človeku nekoliko širši pogled na komuno in obenem skušal vplivati na usmerjenost učenca v poklic.

Nekatere občine so v ta načrt vključile biološki razvoj človeka, družbene formacije, stopnje razvoja delovnega orodja in proizvodnih sil, skratka pregled, ki ga je moral učenec poznati že iz pouka prirodoslovnih in družbenih predmetov. Ni treba na tem mestu poudarjati, da je možno

dobiti pravilno sliko kake pokrajine le ob poznavanju celotne geografske podobe te zemlje. Prav zaradi tega ne bi smeli iztrgati iz celote le nekaj gospodarskih podatkov in jih prikrojiti zmogljivosti sedmo- in osmošolca. Dopolnilni pouk naj bi dal v neki meri zaključeno geografsko-zgodovinsko podobo komune. Nikakor ne smemo tega predmeta istovetiti z domačijskim poukom na nižji stopnji osnovne šole. Bil naj bi nekaka sinteza vseh šolskih predmetov s praktično naslovnitvijo na gospodarski in politični utrip občine. Predmetni učitelj, ki bi prevzel pouk tega predmeta, bi moral iskati stične točke z vsemi predmeti družbene in prirodoslovne smeri, ki bi dopolnjevale podobo domače komune. Tako bi se učenci tudi prepričali, da ne smejo zapirati znanje posameznih predmetov v predalčke, ampak jih povezovati v celoto. Obenem pa bo novi pred-

ftiet povfezal šolsko teorijo z gospodarskimi problemi občine in pripravljaj učence, da bodo pozneje kot vajenci v trgovini, obrti ali v tovarni, pa tudi doma na kmetiji, s{xiznali vrednost domače zemlje in trud, ki ga občani njegove komune vlagajo v to, da nudijo njim možnost potrebne izobrazbe. Le na ta način bo novi predmet krona vseh učiteljevih prizadevanj za vzgojo mladega človeka, ki bo prav tu dobil vpogled v specifičnost gospodarstva domače komune in njeno problematiko.

Seveda pa učitelj ne bi smel pri tem predmetu snovi podajati le sintetično. Učence bo treba uvažati v delo tudi z analitično metodo, predvsem tako, da bi učenci sami postali zbiratelji podatkov o lastni občini, pa naj bo to iz knjig, pismenih virov, časopisov, revij, ustnih pripovedi in iz praktičnih ogledov na licu mesta. Tako bi bil ta pouk prava delovna ura, ki bi učence uvajala v celikor mogoče samostojno delo. Učiteljeva naloga bi bila, ta pouk pravilno usmerjati, ga po potrebi dopolnjevati in mu dajati tisto podobo, iz katere bo učenec dobil svoje poglede na komuno. Ti pogledi ga morajo priversti do tega, da se bo ob zbiranju sam začutil kot njen del in zavestno iskal sam zakonitosti kakega gospodarskega ali družbenega ukrepa.

Ker pa učenec nima smisla za sistematiko, naj bi si vsak učenec nabavil enotno veliko kartonsko mapo, v kateri naj bi učitelj že v začetku naznačil učencem v obliki poglavij vso snov, ki naj jo v glavnih črtah obdelajo v dveh letih. Vsako tako poglavje bi zopet imelo svojo mehko mapo. Učenec bi s tem spoanal, da je z zbiranjem gradiva tudi sam aktivno prispeval k pouku tega važnega predmeta. Poglavja (vsako bi imelo svojo mapo) za konkreten primer Cerkniške komune sem razdelil takole:

L Položaj komune

1. Njene upravne meje, njene sosedne občine.
2. Krajevni odbori v okviru občine.

V zvezi s tem izdelati karto administrativno-politične razdelitve občine.

II. Površinska podoba

1. Iz kakšnih kamenin so sestavljena tla Notranjskega?
2. Površinske oblike tega prostora:
 - a) kraške planote,
 - b) kraška polja,
 - c) kraški podzemeljski svet.

III. Podnebje

1. Srednje letne padavine Notranjskega.
2. Povprečne januarske in julijske toplote našega področja.
3. Povprečne padavine pozimi, spomladi, poleti in jeseni.
4. Povprečno število padavinskih dni na Notranjskem.

5. Začetek in konec snežne odeje lid Notranjskem.
6. Povprečno število sončnih dni na Notranjskem.
7. Število dni z nevihto.
8. Pogostnost vetrovnih smeri.
9. Začetek prve spomladi.
10. Začetek cvetenja prvih češenj.
11. Začetek sajenja krompirja.
12. Začetek žetve žitnih vrst.
13. Konec odhoda lastovk iz naših krajev.
14. Vegetacijska doba Notranjskega v dnevih.

V zvezi s tem poglavjem naj bi mladina skušala sama opazovati in zbirati podatke, izdelala naj bi diagrame padavin, vegetacije itd.

IV. Vodovje v komuni

1. Površinski tokovi.
 2. Podzemeljski tokovi in njih zveze.
- Izdelaj karto tokov na Notranjskem!

V. Tla, vegetacija, živalski svet

1. Tipi tal.
2. Prirodne enote rastlinske odeje.
3. Glavne živalske vrste našega področja.
4. Glavni živalski škodljivci našega področja (borov prelec, koloradski hrošč in majski hrošč).

Učenci naj pod učiteljevim vodstvom izdelajo karto rastlinske odeje občine.

VI. Pot skozi čas in družbo

1. Kratek oris najdišč in najdb na Notranjskem.
 2. Naši kraji in naše ceste od rimske dobe preko srednjega veka do propada Avstrije.
 3. Razvoj Notranjskega v najnovejši dobi:
 - a) oblast v stari Jugoslaviji, stranke kapitalistično gospodarstvo, položaj notranjskega kmeta, delavca, značilnosti gospodarstva na Notranjskem, brezposelnost, beg v tujino, izseljenišvo, tihotapstvo, meja na Javorniku, oznaka družbene ureditve, nujnost njenega propada;
 - b) v Narodno-osvobodilni borbi: stanje ob razpadu v stari Jugoslaviji — Rupnikova Unija, razpad in okupacija, osnivanje OF, prvi partizani v NOV, Iški partizani, Kožlješka četa, Krimski bataljon, Rakovska četa, Notranj. odred. Glavni dogodki iz NOR: napad na Lož, v Grahovem, Roška ofenziva, spopad v Selščku, požig Cerknice, okupator in njegovi pomagači na Notranjskem, interniranci, nasilja, poboji, požgane vasi.
- Osvobojeno ozemlje: rast ljudske oblasti, šolstvo na našem področju med NOR, mladina med NOR, vloga KPJ na Notranjskem.
- Narodni heroji s tega področja, spome-

»«ki NOB, Zveza horčtev, Muzej NOB v Loški dolini in Cerknici.

Učenci naj zbirajo zapisana in ustna poročila o času med NOB, inaj narišejo karto udeležencev v NOB po krajih, v njej naj bi bile vnesene vse žrtve in talci v posameznih krajih in spomeniki iz NOB.

VII. Prebivavstvo, razvoj in sestav

1. Poskus ugotovitve števila prebivavstva na ozemlju občine v stari Jugoslaviji.
2. Današnje stanje prebivavstva v občini.
3. Gostota prebivavstva v posameznih krajevnih odborih (izdelaj karto).
4. Prebivavstvo po starosti v naši občini (izdelaj diagram).
5. Prebivavstvo komune po poklicih (izdelaj diagram).

VIII. Občina in njen delokrog

1. Občinski ljudski odbor, organizacija ljudske oblasti v splošnem.
2. Družbena in materialna osnova komune.
3. Družbeni plan občine: letni, petletni.
4. Splošno o gospodarskih panogah, družbeni bruto dohodek, narodni dohodek.
5. Družbeni standard, osebna potrošnja.
6. Delo občin, LO na področjih: gospodarstva, zdravstva, socialne zaščite, šolstva.
7. Družbeni organi, samoupravljanje, osnovne pravice in dolžnosti državljanov.
8. Delovno razmerje, socialno-zdravstvena zaščita.

IX. Gospodarstvo v občini

1. Sektorji lastništva, e ape nacionalizacije, industrializacija.
2. Industrijski razvoj v stari Jugoslaviji, v novi Jugoslaviji:
 - a) sprememba strukture prebivavstva, razvoj delavskega razreda v občini;
 - b) gospodarske organizacije, samoupravljanje proizvajalcev: delavski sveti, upravni odbori;
 - c) kratek oris: soc. organizacija dela, kader, delovni pogoji, storilnost, obratna in osnovna sredstva, osnove blagovnega in plačilnega prometa, poslovanje;
 - č) kaj še ustvarja narodni dohodek: trgovina, gostinstvo, gradbeništvo, obrt, komunala, kmetijstvo;
 - d) obrazloži nakup, prodajo, cene, usluge.
3. Kaj spada pod kmetijstvo?
4. Poljedelstvo:
 - a) pašniki, travniki, orna zemlja v naši komuni (izdelaj karto kultur);
 - b) prevladujoče žitne vrste, meja teh v višino;
 - c) krompir, glavna notranjska hranilna rastlina;
 - d) razširjenost sadnih vrst v občini;
 - e) obdelava zemlje in gnojenje;

- f) semenska postaja, setev in stroji;
- g) travništvo, pašništvo, melioracije, zlasti na notranjskih poljih, umetna gnojila;
- h) vrtnarstvo v naši občini, sedanje stanje in možnosti razvoja.

5. Živinoreja:

- a) govedoreja, konjereja, svinjereja, ovčereja (izdelaj karto);
- b) obseg živinorejske proizvodnje, dvig proizvodnosti;
f) rmila. hlevi (stari in novi);
- c) pomen kmetijskih zadrug v naši živinoreji;
- d) ribništvo in ribogojstvo v naši občini in njen pomen;
- e) gospodarski pomen lova v naši občini;
- f) reja malih živali v solsko-kmetijski zadrugi.

6. Gozdarstvo:

- a) gozdna posest, razširjenost gozda (izdelaj karto);
- b) vzdrževanje in izkoriščanje gozda, plan sečnje — vloga gozdnih gospodarstev;
- c) glavne lesne vrste v naši občini;
- č) pomen gozda na naše področje;
- d) lastništvo naših gozdov.

7. Splošno o kmetijstvu:

- a) socialna politika na vasi, agrarna reforma;
- b) trije sektorji: država posestva, KZ, privatna kmečka gospodarstva;
- c) dvig proizvodnost: agrotehnika, hektarski donos, kooperacija, arondacija, kolobarjenje;
- č) ukrepi ObLO za dvig kmetijske proizvodnje: plan razvoja kmetijstva v občini, zaostalost privatnega sektorja;
- d) združništvo, oblike dejavnosti, organi zadruga, povezava KZ s privatnimi proizvajalci, potrošniki;
- e) osnovne naloge zadruga, šolska zadruga kmetijskega tipa;
- f) samoupravljanje učencev, glavni temelji knjigovodstva v šolski zadrugi, rentabilni račun šolske zadruga.

X. Prometna mreža, trgovina,

tujski promet

1. Kratek zgodovinski pregled razvoja prometne mreže Notranjske, še posebej občine.
2. Železniški promet v občini (izdelaj karto osebnega in blagovnega prometa železniških postaj naše občine).
3. Avtobusni in tovorni promet v občini (poskus izdelave karte gostote tega prometa).
4. Tujsko-prometna središča naše občine (Rakek, Cerknica, Rakov Škocjan, Cerknisko jezero, Bloke, Križna jama, Slivnica, Snežnik), sedanje stanje in možnosti perspektivnega razvoja.
5. Naloge mladine v turizmu, pomen odkrivanja podzemeljskih lepot.

6. Umetnostni spomeniki na področju občine. Učenci naj bi izdelali na osnovi zbranih podatkov:

- a) karto razporeditve obrti in industrije v občini;
- b) karto trgovinske mreže v⁷ občini, povezano z diagramom jakosti trgovinskega prometa;
- c) karto vsakodnevnega dotoka delavcev iz okolice v gospodarska središča (Cerknica, Bakek, Unec, Lož, Postojna in Ljubljana);
- č) karta znanih turističnih objektov, jam, združeno s karto gostinskih podjetij, planinskih in lovskih domov in okrevališč v občini.

XI. Folklor:

1. Notranjska hiša in oprema v riji.
2. Kmečko orodje in vozila.
3. Spravljanje lesa, istelje in sena v naši občini.
4. Zbiranje podatkov o bloških smučeh.
5. Značilna jedila in njih priprava.
6. Narodne noše, narodne pesmi in plesi.
7. Običaji ob rojstvu, ženitvi, smrti na Notranjskem.
8. Pust na Notranjskem, zlasti v Cerknici.

XII. Organizacije, usmerjanje mladine

1. Politične organizacije v občini, cilji in pa oblike dela.
2. Množične organizacije v občini, pomen in naloge.
3. Poklicno usmerjanje mladine, možnosti šolanja, vključevanje v poklice.
4. Mladina in Ljudska armada.

Izdelaj karto šol in šolarjev na območju naše občine!

S predmetom bi bile povezane:

1. Geografske ekskurzije v vse važnejša geografska področja občine, v jame, polja, druge naravne znamenitosti.
2. Ogled muzeja NOB v Ložu, Notranjskega muzeja v Postojni.
3. Obisk najvažnejših krajev, kjer so se vrtili partizanski boji v občini.

4. Ogled vseh spomenikov iz dobe NOB na področju cerkniške občine.

5. Ogled meteorološke postaje v Postojni.

V zvezi z gospodarsko problematiko občine naj bi si dijaki ogledali:

1. Tovarno, mlin, mlekarno in trgovino ter se spoznali s poslovanjem teh gospodarskih podjetij.
2. Državno posestvo, strojni odsek KZ in se-mensko postajo.

Da bi se učenci čimbolj neposredno spoznali z gospodarskimi in družbeno-političnimi problemi občine, naj bi obiskali:

1. Predsednika občinskega LO, predsednika delavskega sveta tovarne, predsednika KZ, predsednika množičnih političnih organizacij.
2. Občini zbor kakega društva, seje KZ, zbor volivcev, sejo delavskega sveta kakega gospodarskega podjetja in sejo občinskega ljudskega odbora.
3. Najbližjo edinico JLA na Blokah.

Pri vseh teh obiskih naj bi učenci zapisali svoje vtise, zbirali podatke, zbrali fotografsko dokumentacijo (v povezavi s fotografskim krožkom na šoli) in vložili vse te podatke v ustrezne mape z zgoraj omenjenimi poglavji.

Prav tako pa naj bi ta pouk tesno naslonil svoje delo na delo krožkov na šoli, tako na prirodoslovni (ali jamarski krožek — če obstaja), tehnični, fotokrožek, slavistični krožek in vse druge krožke, ki so kakorkoli povezani z neposrednim poznavanjem domačega okolja.

Marsikdo bo rekel, da je to nemogoče obdelati v dveh šolskih letih. Računati pa je treba, da je to maksimalni program, iz katerega bo predmetni učitelj izbral tisti del snovi, ki je najbolj značilna za njegov šolski okoliš. Ob takem skupnem zbiranju najboljših map v vsaki šoli bi počasi v nekaj letih zrasel dober zemljepisno-zgodovinski oris domače komune, ki nam je po šolah tako potreben. Tako bi ta novi predmet ne le utrdil pri učencih poznavanje neposrednih gospodarskih problemov, ampak tudi skrbel za to, da bi učenec ob tem lažje izbral pravo pot nadaljnega izobraževanja, oziroma se usmeril v tisti poklic, ki mu bo najbolj prijal.

DROBNE NOVICE

PROMET ČEZ JUGOSLOVANSKO PROSTO CONO V SOLUNU

Jugoslavija s pridom uporablja prosto cono v Solunu. Statistični podatki kažejo, da tod uvažamo več, kot pa izvažamo. V letu 1951 smo uvozili največ pšenice iz ZDA (35.000 ton), sledi naravni fosfat iz Jordanije (1200 ton), pločevina i/. Nizozemske (560 ton) in volna iz Egipta (115 ton). Prvo mesto v izvozu je zavzemal piritni koncentrat

(10.000 ton), ki smo ga izvažali v Egipt, cinkov koncentrat (2500 ton) v Zapadno Nemčijo, karbide v Turčijo, bukovino v Libanon, Anglijo itd.

IZVOZ BOKSITA IZ JUGOSLAVIJE

Zadnjič smo pisali, da naša država izvažava vedno več aluminija (10.000 ton), Itavnotako pa izvažamo vedno več

leto 803.100 ton. Leta 1961 pa že preko milijon ton. Tak boksita. Leta 1959 smo ga izvozili 312.000 in naslednje izvoz je mogoč zaradi dejstva, da spadamo med najbogatейše države z boksitom.

TOVARNA ALUMINIJA V GRČIJI

S pomočjo neke francoske družbe bo Grčija zgradila moderno tovarno za izdelovanje aluminija. Imela bo 100 tisoč ton letne zmogljivosti. Ob morebitnih potrebah pa se lahko obrati povečajo za toliko, da bo produkcija znašala 200.000 ton. V načrtih je potem še manjša tovarna z zmogljivostjo 52.000 ton. Vse to seveda terja gradnjo velikih hidrocentral, ki bodo dajale električni tok. Tri elektrarne bodo zgradili v srednji Grčiji na reki Aheloi, na meji med Etolijo in Akarnanijo.

ALBANSKO GOSPODARSTVO

Točnega vpogleda v to, kaj je Albanija po vojni zgradila, nimamo. Glede energetskih virov moramo povedati, da so zgradili dve hidroelektrarni. Eno na reki Mati severno od Tirane, drugo pa prav blizu Tirane (Šalite). Proizvodnja nafte se je nekoliko dvignila. Danes znaša okoli 400.000 ton. Leta 1953 je produkcija znašala 341.000, leta 1955 pa 220.000 ton. Črpajo jo v dolini reke Devoli, od koder je do pristaniškega mesta Valona speljan naftovod (zgrajen že pred vojno). Poteka od mesta Kucove. Malo več kot nekoč nakopljejo pri kraju Tulce bakra, kroma, soli in železove rude. Industrija je še slabo razvita, bolje uspeva domača obrt (preproge in usnjeni izdelki). Po vojni so zgradili dve tekstilni tovarni, eno v Tirani in drugo v Skadru, tovarno sladkorja v imestu Meliki in tovarno marmelade v Elbasanu. Valona je dobila cementarno. Glede prometa naj povemo to, da je bila Albanija pred vojno edina evropska država brez železnice. Po vojni je s pomočjo Jugoslavije zgradila progo Drač—Tirana, kar je znatno dvignilo možnosti njenega razvoja. Progo Drač—Elbasan še gradijo. Skupna dolžina železnic je 119 kilometrov.

ITALIJANSKI TURIZEM

Italijanski turizem je dovolj znan. Lahko trdimo, da pomeni tujski promet za italijansko gospodarstvo bistveni dohodek. Samo leta 1961 so dobili za okoli 400 milijard lir tujih valut. Leta 1958 307 milijard in leta 1959 pa 331 milijard lir. Dejstvo je, da ima država brez turizma primanjkljaj v trgovinski bilanci za okroglo 600 milijonov dolarjev. To pa krtje s tujskim prometom. Daleč za tem so dohodki od prevoznin za tujino. Interesantno je dejstvo, da so pošiljke izseljencev znašale več, kot pa so dobili od prevozov za tujino.

ITALIJANSKO MESTNO PREBIVAVSTVO

Pri ljudskem štetju 15. oktobra 1961 je imela Italija 50.464.000 prebivalcev. Ob zadnjem štetju pred desetimi leti (1951) jih je bilo tri milijone manj. Žensk 51 o/o in 49% moških. Vsa mesta enakomerno naraščajo. Povsod pa

je naraščanje večje kot v Trstu. Trst je v desetih letih narasel za pičlih 868 ljudi! (od 272.522 na 273.390). To nam lepo kaže, kako je mesto odrezano od gospodarskega zaledja.

Od mest je na prvem mestu Rim, ki je imel leta 1951 1.651.754 prebivalcev, sedaj pa jih ima 2.160.773. Danes so v Italiji štiri milijonska mesta. Poleg Rima so še Milano (1.580.978), Ncapelj (1.179.608) in Turino (1.019.230 prebivalcev). Od 500.000 do enega milijona slede mesta kot Genova (575.106) in Palermo (587.063), nato Bologna (441.143). Elorencia (438.138), Catania (361.466), Benetke (336.184), Bari (311.268 prebivalcev) itd.

POMORSTVO NA POLJSKEM

Leta 1950 so na Poljskem ustanovili „Centromor“, to je osrednje telo državnih ladjedelnic. Po podatkih tega organa so na Poljskem do sedaj zgradili že preko 280 ladij različnih velikosti. Največje število so jih prodali po svetu. Podjetja pa dobivajo še vedno nova naročila. Samo v razdobju 1960—1965 morajo zgraditi 212 novih ladij. „Centromor“ ne prodaja samo novih ladij, ampak kupuje tudi stare, jili renovira in j>otem proda. Takih primerov bi lahko navedli petindvajset. Največ ladij izdelajo za Sovjetsko zvezo, Kitajsko, Indonezijo, Češkoslovaško. Albanijo, Bolgarijo, Francijo, Švico, Egipt in Kubo. Vidimo, da je ladjedelnštvo nad vse pomembna industrijska panoga te države.

V splošnem je industrija na Poljskem vedno močnejša. To se kaže v dotoku delovne sile v mesta. Samo od leta 1950—1960 se je prebivavstvo pomnožilo za 47 odstotkov. Ker pa je v večjih mestih več industrije, zato prav ta tudi najhitreje narašča.

SOVJETSKA NAROČILA LADJEDELNICAM ITALIJE

Znano je, da nekatere italijanske ladjedelnice delajo s jiolovično zmogljivostjo (Trst, Tržič). Zato so se razveselila naročil iz Sovjetske zveze. Ta je naročila 300.000 ton petrolejskega ladjevja. Vsaka ladja naj bi imela okoli 48.000 ton in 17,4 milje hitrosti na uro.

DELAVCI V SOVJETSKI ZVEZI

Leta 1958 je bilo v Sovjetski zvezi že 52 o/o vseh delavcev ženskega spola. V industriji je 45 o/o žensk, v gradbeni dejavnosti 30 o/o, v kmetijstvu pa 57 o/o. Se večji pa so odstotki v prosvetnih in zdravstvenih poklicih. To se pravi, da ženske v Sovjetski zvezi že prevladujejo nad moško delovno silo.

SAHARSKA NAFTA

Večkrat smo že omenili velike zaloge nafte v Sahari. Na tem mestu pa bi na kratko pogledali, kako napreduje izkoriščanje vrelcev. Ze med alžirsko vojno se je pokazalo, da puščava le ni tako brez vrednosti. Prve vrelce so odkrili pri Endjelehu in Hassi Messaoudu. Do sem so zgradili 550 kilometrov dolg naftovod od mesta Bougie ob Sredozemskem morju, čez Grand Erg Oriental. Od Edjele pa pri-

bližno enako dolgega do tunizijskega mesta La Skhira. Po tem naftovodu preteče vsak dan 25.000 ton nafte. Od tega tunizijska vlada prejema en milijon funtov šterlingov čistega dobička na leto, kar znaša eno petino vseh državnih dohodkov. Nameravajo pa zgraditi še več naftovodov, katerih skupna dolžina bo znašala 2400 km. Po njih bo mogoče pretočiti 35 milijonov ton nafte na leto. Ti naftovodi bodo vodili do vedno novih nahajališč. Tako so v zadnjem času odkrili zaloge še pri Ohanetu v bližini Edjele in El Agre blizu Hassi Messaouda. Severovzhodno od tod pa že vrtajo pri Hassi R'melu in Salahu. Od tod do Alžira, ki leži okoli 350 km severno, ludo zgradili plinovod.

Sahara ho že letos dala 18 milijonov ton nafte, to se pravi, dvakrat več kot lani. V naslednjih letih (do leta 1965) naj bi proizvodnja napredovala do 50 milijonov ton. Produkcija se izplača, ker je saharska nafta blizu potrošnje, veliko bliže od Perzijske ali arabske. Saharski nafti konkurira edino libijska, kjer so vrelci še bliže obali. Tako so odkrili nafto pri Žetonu 160 km od obale. Z sedaj dela z uspehom trinajst vrtin. Vrtajo pa še na več mestih.

NAFTA IZ LIBIJE

Konec leta 1961 je pritekla na svetovno tržišče prva nafta iz Libije. Standard Oil Company iz New Jerseyja je zgradila namreč 160 km dolg naftovod od vrelca Bir Zelten do пристanišča Marsa el Brega (zaliv Velike Sirte). Vzdlž naftovoda so zgradili tudi lepo asfaltirano cesto. Vrelec leži južno od pristaniškega mesta. To je moderno naftno pristanišče, ki je odprlo Libiji pot v svet, zlasti v Evropo. Tako se je sedaj sovjetski nafti, ki prihaja v čedalje večjih količinah v Evropo, pridružila še libijska kot tekmelec Srednjemu vzhodu. Poleg tega je libijska boljša, cenejša, vrelci so bogatejši, rezerve večje in še obala je bliže. To je tudi nekoliko škodovalo prometu skozi Sueški prekop.

Pristanišče Marsa el Brega je sodobno zgrajeno in razpolaga z (naftnim pomolom, ki sloni na pilotih 30 metrov iznad morskega dna. Tu bodo lahko pristajali največji tankerji. V bližini bodo zgradili manjšo rafinerijo z zmogljivostjo 400.000 ton. Čistilnica bo delala za notranji trg. Povezana bo tudi z 171 km dolgim naftovodom na Cirenajki, kjer so odkrili nafto šele leta 1959. Naftovod bo imel zmogljivost 6,250.000 ton letno. Na tem polotoku so odkrili nafto še pri Ragubi, ki bo dala tri milijone ton

letne produkcije. Novi vrelci so še pri Dhari in Mebrouku. Od tod gradijo 145 km dolg naftovod do pristanišča El Sider (vzhodno od Tripolisa). Vrelci so južno od pristanišča. Ti naftovodi bodo pretočili iz notranjosti preko 12 milijonov ton nafte. Ko pa bodo zgradili črpalne naprave, ki bodo nafto hitreje potiskale, bo tonaža veliko večja.

Zaloge tega pogonskega sredstva znašajo v Libiji okoli ene milijarde ton in so večje od saharskih. Nafto išče zaenkrat kar dvanajst družb. Tako Esso Standard Libya, ki je [>odružnica Standard New Jerseyja. Esso Sirte, druga [>odružnica družbe Standard. Oasis Oil, tudi ameriška, Total Libya, podružnica francoske družbe Oil Compagnie Française des Petroles, C. O. I. V. I., podružnica italijanske državne petrolejske ustanove ENI, ki ima minimalen uspeh. Vse te družbe so investirale preko 250 milijonov novih francoskih frankov.

SVETOVNA PRODUKCIJA NAFTE

Svetovna proizvodnja nafte je leta 1960 prekoračila milijardo ton. Na prvem mestu je še vedno Severna Amerika s 369,000.000 tonami in na drugem Južna Amerika s 195,000.000 tonami. Sovjetska zveza in Kitajska načrpata skupaj 160 milijonov ton. Kuwait 86 milijonov ton, Saudova Arabija 62 milijonov ton. Iran 49 milijonov ton, Irak 46 milijonov ton nafte itd. Afrika pa je načrpala samo 7 milijonov ton. toda vpoštevati moramo bogate vrelce v Sahari. Celotna svetovna proizvodnja znaša torej 1.023,300.000 ton.

ZAJEZITEV VOLTE

Vse kaže, da bo Gana v najkrajšem času pričela pospešeno graditi ogromen jez na reki Volti. Dolgo časa je rabila, da si je zagotovila denarna sredstva, največ od ZDA (37 milijonov dolarjev), Mednarodne banke (47 milijonov dolarjev), Anglije (15 milijonov dolarjev) itd. Vsi stroški bodo znašali skoraj 200 milijonov dolarjev. Od tega mora Gana polovico plačati sama.

Velik hidroenergetski potencial reke Volte in ogromne količine boksita, ki vsebuje 60% aluminija, so privedli državo na misel, da bi zgradila tak objekt. Ne gre samo za jez, temveč tudi za graditev elektrarn, ki bodo dajale električno energijo tovarni aluminija.

Stane Košnik

KNJIŽEVNOST

A. RAMOVŠ, GEOLOŠKI IZLETI PO LJUBLJANSKI OKOLICI. 231 strani, 69 fotografij, 20 geoloških kartic, 1 profil. Izdala Mladinska knjiga v zbirki „Mladi geolog“. Ljubljana 1961.

V knjižici so smiselno zbrane in prijetno opisane najbolj markantne izletniške poti na obrobju Ljubljanskega polja in Ljubljanskega barja. Teh geoloških izletov, kot jih imenuje avtor, je skupaj 23.

Priznati je treba, da avtor ni imel najbolj hvaležnega

dela, saj vemo, da je obrobje obeh pokrajinskih enot v marsičem precej enolično in nudi zato manj možnosti za živahne opise. Petrografske enoličnosti opisanega ozemlja se je avtor brez dvoma tudi dobro zavedal. Tako je na primer skušal ponavljajoče se opise karbonskih kamenin [>opcestriti s [>odrobnostmi ter z opozarjanjem na pojave, ki so za to vrsto kamenin le posredno navezani. Avtorju se je na tak način marsikje posrečilo popestriti snov ter vzbuditi zanimanje bralca tudi na petrografsko bolj enoličnih poteh. S tega vidika je opis skrilolomov v okolici

Dolskega zelo osvežujoč, zanimiv in poučen, škoda, da se česa podobnega ni lotil tudi drugod (pri opekarni, pri gramozni jami, pri premogovniku itd.).

Domala vsi izleti so opremljeni z geološko kartico ter z vrisano potjo, kar vrednost posameznih opisov in celotnega dela zelo poveča. Med tekstom je sicer veliko fotografij, ki pa žal, zaradi slabega papirja, ne pridejo do prave veljave.

Knjižica je napisana poljudno, vendar strokovno neporečno. Terminologija je skrbna, tudi tam, kjer posamezni izrazi niso še povsem uveljavljeni. Tudi pisavi krajevnih imen ni kaj oporekati. Edino neskladje se je vrnilo na strani 22 in 23 (Črnušica in Crnuščica). V celoti je

dr. Anton Ramovš tudi to delo opravil s prizadevnostjo in zanesljivostjo.

„Geološki izleti“ bodo brez dvoma zelo koristen pripomoček pri šolskih ekskurzijah, zlasti za ljubljanske šole, prav tako pa bodo hvaležna literatura tudi za krožke. Po knjižici pa bo rad segel tudi vsakdo, ki ga zanima poljudna znanost in še posebej slovenska zemlja.

Geografu-šolniku nudi knjižica sicer le enega izmed elementov pokrajine. Je pa ta element podoben tako, da bo geograf z njim in na njeni zanesljivo gradil oziroma tolmačil ostala spoznanja iz prirodne in družbene geografije na opisanih poteh.

FT!

Dr.

DRUŠTVENE VESTI

OBČNI ZBOR GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE

Letošnjemu rednemu letnemu občnemu zboru Geografskega društva Slovenije, ki je bil 5. maja 1962 v novih prostorih Oddelka za geografijo filozofske fakultete, je prisostvovalo — tudi zaradi neprimerne termina — izredno majhno število geografov. Poročilom, ki so jih podali posamezni odborniki ter načelniki in poverjeniki podružnic oziroma poverjeništev, je sledila bogata razprava, ki je ponovno opozorila na številne probleme, ki še vedno tarejo geografsko stroko v naši republiki.

Obdobje med obema občnima zboroma GDS je iz treh vidikov izredno pomembno za slovensko geografijo: 1. Preteklo jesen je bil v Ljubljani VI. kongres jugoslovanskih geografov, ki je pokazal, da imamo veliko število strokovno in organizacijsko usposobljenih geografov, ki so tudi pripravljeni sodelovati pri reševanju zahtevnejših nalog. 2. Pred meseci je bil pri univerzi v Ljubljani ustanovljen Institut za geografijo, ki naj bo prvi korak k sistematični in popolni koncentraciji raziskovalnega dela slovenskih geografov. 3. V tem času se je izredno močno povečalo število geografov, ki so zaposleni izven pedagoške službe. Vse to pa zahteva še mnogo več prizadevnosti in smotnosti v celotni dejavnosti vseh slovenskih geografov. Zato bodo morali tudi geografi vedno bolj usmerjati svoja dela k proučevanju vseh tistih geografskih problemov v naših pokrajinah, ki bi mogli v prihodnje preprečevati normalni gospodarski in družbeni razvoj vseh predelov naše republike.

Živimo v času, ko se pogosto pojavljajo tudi v naši stroki, vse močnejše težnje ekipnega raziskovalnega dela, v času, ko se radikalno rešuje tudi materialno vprašanje znanstveno-raziskovalnega ter pedagoškega dela. Vse to pa terja od nas načrtnega in zavestnega dela ter jasno izkristaliziranih pogledov na metode in vsebino geografije. In prav to nam narekuje, da moramo v prihodnjih letih tudi v naši stroki razvijati kritično misel ter prepotrebno konstruktivno kritiko, ki je žal doslej ni bilo, ali pa je bila preslabotna, da bi mogla polnokrvno zaživeti. Potrebna nam je kritična beseda, ker je brez dvoma poglobitveni in temeljni kamen v nemoteni rasti sleherne znanstvene discipline.

Poročila večine načelnikov podružnic niso bila nič kaj razveseljiva. Se vedno se morajo geografi po šolah boriti za

enakopravno uveljavitev svoje stroke. Če pa smo tudi slišali, da je med precejšnjim številom geografov nezainteresiranost za delo njihovih podružnic ali poverjeništev, potem moremo tudi razumeti, da so v toliko težjem položaju vsi tisti, ki se povsod bore za pravilno vrednotenje in uveljavljanje geografije. Obenem pa nas tudi to opozarja, da so oblike in vsebina našega dela ostale neizpremenjene skozi zadnjih deset let, medtem ko se življenje naše družbe hitreje spreminja. Danes, ko se sorazmerno vedno več geografov zaposli izven šole, bo potrebno tudi bolj razmišljati o novi organizacijski strukturi naše stanovske organizacije, ki naj bi zajela vse slovenske geografe. Zato bo tudi v letošnjem letu ena izmed naših osnovnih dolžnosti in nalog reorganizacija GDS, saj njegova struktura ne ustreza več potrebam in zahtevam ter številčni moči slovenskih geografov.

Slovensko geografsko društvo šteje blizu 500 članov, toda kljub vsemu temu pa se pojavljajo tudi tako pereča in boleča vprašanja, ki silijo človeka mnogokrat k resnemu razmišljanju o „stanovski zavesti“, o čemer je bilo govora že tudi na prejšnjih občnih zboreh. To je pomembno še toliko bolj, ker je z njo tesno povezano vprašanje izdajanja in rednega izhajanja geografskega tiska. Splošna komercializacija tiska ter premajhen odkup „Geografskega vestnika“ s strani nas — geografov sta pripeljala do tega, da nam je Državna založba Slovenije odpovedala založništvo. Zato bo GV 1961 izšel v samozaložbi ter s precejšnjo zamudo. V krizi je tudi „Geografski obzornik“, ki pa je poleg vseh drugih skrbi še brez upravnika. Ali naj se obe reviji združita? Proti temu so nastopili skoraj vsi prisotni, ki so poudarjali, da je treba poživiti izdajanje GO, ki naj izhaja celo večkrat na leto. Geografski obzornik naj resnično postane časopis za geografsko izobrazbo in vzgojo, časopis, ki bo mogel koristno služiti našim učiteljem in profesorjem na vseh šolah, po svoji vsebini pa naj postane dostopnejši vsem našim dijakom in tudi drugim ljudem, ki jih geografija zanima.

Občni zbor je izvolil nov upravni odbor GDS, ki mu predseduje univ. prof. dr. Svetozar Ilešič, in potrdil načelnike podružnic. Tudi letošnji občni zbor je pokazal, da se bomo morali geografi tudi v prihodnje zavzemati za priznanje in afirmacijo svoje stroke v naši družbi. Skrbeti bomo morali za strokovno in idejno rast slovenske geografske

fije. To pa ni dolžnost samo posameznikov, temveč naj postane delovni program slehernega slovenskega geografa.

M. N.

LETNO POROČILO CELJSKE GEOGRAFSKE PODRUŽNICE

V letu 1961 smo v skladu s splošno reorganizacijo in zaradi boljšega dela izbrali za posamezne komune organizacijske vodje, ki naj bi skrbeli za živahnejše strokovne stike med člani iste komune. Zborovanja smo imeli skupna. Sestali smo se štirikrat geografi osnovnih in srednjih šol ter enkrat predavatelji srednjih in srednjih strokovnih šol. Naj navedem obravnavano tematiko kar po datumih in po točkah.

I. Store, 6. marca:

1. Lokalna geografija kraja.
2. Ogled železarne.
3. Ogled industrijske šole.

II. Od 21. do 22. junija:

Dvodnevna ekskurzija z dvema avtobusoma čez Kozjansko, Hrvaško Zagorje, Varaždinsko polje, Medžimurje, Haloze in Rogaško podolje. Ekskurzija je v vsakem pogledu zelo uspela; nanjo smo povabili tudi učitelje petih razredov osnovnih šol.

III. Celje, 13. oktobra 1961:

1. Poročilo o kongresu jugoslovanskih geografov.
2. Popotni vtisi iz severne Italije in južne Francije.
3. Poročilo o dosedanjem delu in program za tek. leto.

Vsi člani, ne samo geografske podružnice, temveč celotnega aktiva, so pohvalili dosedanje 10-letno uspešno delo jiodružnice in si želijo enakega nadaljevanja.

IV. Velenje, 16. decembra 1951:

1. Spustili smo se v jame k velenjskim premogajem.
2. Ogled Novega Velenja — lokalno geografski opis.
3. Hospitacija pri zemljepisni uri v 6. razredu.
4. Diskusija o pouku obče geografije v osnovni šoli.
5. Analiza geografskih testov.

Predavatelji geografije na celjskih srednjih šolah smo anketirali dijake prvih letnikov, da bi spoznali njihovo geografsko znanje [po zaključku osnovne šole. Glej članek v tej številki GO.

Zemljepisni pouk na srednjih in nižjih strokovnih šolah — trenutno stanje in izmenjava delovnih izkušenj.

O našem delu in prizadevanjih je večkrat poročal tudi Celjski tednik. Kongresa jugoslovanskih geografov so se udeležili trije člani, dva sta sodelovala tudi pri sestavljanju ekskurzijskega vodnika.

Odbor celjske podružnice je ostal neizpremenjen:

predsednik: Anton Sore,

tajnik: Zvezdana Štrbene,

blagajnik: Emil Kolenik.

Udeležba na zborovanjih je bila vedno prav dobra. Kako [to v bodoče, ko bodo morale kriti potne stroške občine oziroma šole same, bomo še videli.

Od Geografskega društva si želimo po potrebi predavateljev, nekateri člani za svoje terensko proučevanje strokovne literature in zemljevidov, vsi pa strokovne in moralne podpore, kadar bi bilo potrebno.

Anton Sore

TOVARNA USNJA ŠOŠTAN)

izdeluje:

PODPLATNO USNJE

KOMERC

GOODYEAR in AGO

vse vrste GORNJEGA USNJA

TEHNIČNO USNJE ter

BLANK

Vsi izdelki so prvovrstni — cene konkurenčne!

Za cenjena naročila se priporoča kolektiv tovarne!

TOVARNA EMAJLIRANE POSODE CELJE

Skrajni čas je, da tudi vi kupile

S O K O V N I K

ki je za pripravljanje sokov, marmelade, džemov, želejev, sočivinih in zeliščnih sokov.

S takim (načinom sočenja ohranimo sokovom vse vitamine, mineralne snovi in sladkor.

SOKOVNIK je lepega izgleda, kvalitetno emajliran in vsestransko pripraven.

Pred uporabo SOKOVNIKA pazljivo prečrtajte pavdilo!

ŠOLSKI IN PISARNIŠKI PRIBOR IZ LESA IN PLASTIČNIH MAS

IZDELUJEMO: merila: zložljive metre — metre za merjenje tekstila —
mere vodoravnosti — mere za l. lodovirvo —
gozdarske mere za taksacijo — mere za deske
šolske potrebščine: peresnice — peresnike — ravnila — trikotnike itd.
pisarniške potrebščine: peresnike — črnilnike — pivne zibke

Zahtevajte posebno ponudbo za precizna ravnila,
trikotnike in priložila ravnila iz plastičnih mas!

Tovarna meril Slovenj Gradec

0

A V T O B U S N I

P R O M E T

C E L J E

izvršuje prevoze na rednih avtobusnih progah s
sodobnimi avtobusi, izletniške vožnje pa v sklopu
Turistične agencije

IZLETNIK" CELJE

0

EDINI IZVOZNIK SLOVENSKEGA HMELJA

HMEZAD ŽALEC

ZADRUŽNO TRGOVSKO PODJETJE ZA IZVOZ HMELJA — ŽALEC

Telefon: 22 in 18

Brzjav: Hmezad Žalec

Teleprinter: 0314

T o v a r n a p e r i l a

TOPER« CELJE

IZDELUJE VSE VRSTE

KVALITETNIH MOŠKIH SRAJC

PO NAJNOVEJŠIH

MODNIH KREACIJAH!

.

Za cenjena naročila se priporoča delovni kolektiv!

Cene frrezkonkurenčne!

SPLŠNO GRADBENO PODJETJE p v, +
ZA VISOKE IN NIZKE GRADNJE r \ U y d b K d O l d U l l d

z lastnim projektivnim birojem ter stranskimi obrati:

Umetni kamen, Mizarstvo, SEkopIeskaretvo, Steklarstvo,
Elektroinstalacija in Vodoimstalacija

se priporoča za cenjena naročila, katera izvršuje po konkurenčnih cenah*.

RUDNIK LIGNITA VELENJE

proizvaja:

LIGNIT v naslednjih vrstah
KOSOVEC
KOCKOVEC
OREHOVEC
ZDROB
ZA INDUSTRIJSKO IN ŠIROKO POTROŠNJO!

Za detaljne ponudbe naj se zainteresenti obračajo na upravo rudnika, ki je v
novozgrajenem centru Velenja v NOVEM VELENJU.

GOSTINSKO PODJETJE

„NANA” - CELJE

priporoča obisk svojih gostinskiK lokalov:

„Turška mačka”, Bife „Dalmacija”,
Restavracija „Na-Na”,
Gostilna „Volk”,
Gostilna in bufet „Mignon” ter
Gostilna „Koper”.

TRGOVSKO PODJETJE

„AGROPROMET”
CELJE

kupuje in prodaja vse kmetijske pridelBe v
skladiščih: Celje, Bežigrajska 13, Šempeter-
Doberteša vas in v svojih poslovalnicah:
ZELENJAVA, HRUŠKA, CESNJA, STOJNICA,
JABOLKA v Celju ter VIŠNJA v Dobrni,
POVRTNINA v Žalcu in
MALINA v Rogaški Slatini
Postrežba točna in solidna!

LESNOINDUSTRIJSKI KOMBINAT „SAVINJA" CELJE

Vam mudi po ugodnih cenah'

vse vrste mehkega in trdega rezanega lesa,
vse vrste embalaže, lesno volno, slepe in
plemenite furnirje,
kakor tudi lepenko.

Gostinska zbornica za okraj Celje

priporoča, ZDRUŽITE PRIJETNO S KORISTNIM!

Pridite na letni oddih v priznana zdravilišča	ROGAŠKA SLATINA DORRNA LAŠKO RIMSKE TOPLICE
in idilična letovišča Zgornje Savinjske doline	LOGARSKO DOLINO LJURNO SOLČAVO MOZIRJE LUCE GORNJI GRAD

/J /i /i r m /-i
cr

je v svojem 300-letnem obstoju obdržala vodilno
vlogo med našimi zdravilišči.

Slatina

MINERALNA VODA

Rogaške Slatine zdravi z velikimi uspehi bolezni
žolčnika, jeter, prebavil in presnove. Pitna kura,
razne kopeli in dietna prehrana. Moderni hoteli s
tisoč sto posteljami, pri zasebnikih tri sto ležišč.
Koncerti, gledališke predstave, nastopi folklornih
skupin, ples, kino, keglišoe, športni bazen na
prostem.

ODPRTO CELO LETO!

Informacije daje Turistično društvo.

Zdravilišče in Zdraviliško gostinsko podjetje.

fT ž81 fe A žS G %

Tovarna volnenifi odej
\$>Aofja vas pri Celju

proizvaja in nudi vse vrste volnenih odej
v različnih pastelnih biarvah s hitro in točno
postrežbo po najnižjih dnevnih cenah.

t

Za cenjena naročila se priporoča
delovni kolektiv!

Elektrarna Šoštanj

se priporoča

cenjenim odjemalcem v tuzemstVu in
inozemstvu za odjem
ELEKTRIČNE ENERGIJE!

GORENJE - VELENJE

PROIZVODNJA

EKONOMIČNIH IN ESTETSKIH
GOSPODINJSKIH APARATOV

„FOTOLIK“ CELJE

izvršuje vsa v fotografsko stroko spadajoča dela
Prodaja fotografski material in foto-aparate po
konkurenčnih cenah!

TOVARNA USNJA SLOVENJ GRADEC

f I \ "T 1 • M • • , • • V«
• • 4 * ! / l • • • •!
• • • • r

V

V- - i. • i " •
t | ' T. ' t

izdeluje raznovrstno podplatno blank in
galanterijsko usnje ter okvire.

Novejša proizvodnja našega podjetja so
motoristične in rudarske čelade ter gumirana žima,
katera se uporablja za posteljne vložke, kavče,
fotelje ter raznovrstne avtomobilske
in avionske sedeže.

, "1

T O V A R N A

„ A E R G ”

Celje

IZDELUJE :

umetniške in oljnate barve ter

tempera plakatne barve,

pisarniške in gospodinjske kemične artikle

v priznani kakovosti.

Pri nakupu pazite na nas zaščitni znaKt

i

i

•Ri

„“ . ' ' . • .. "-J

»NIN« LESNA INDUSTRIJA NAZARJE

i

PROIZVAJA:

REZAN LES

STAVBENO POHIŠTVO

ZABOJE in

LESNO GALANTERIJO

i

O

r

J

:"J

IZDELAVA SKRAJNO SOLIDNA!

I
(
i

CENE BREZKONKURENCNE!

j